

IMPLIKACIJE STRUKTURNE POMOĆI EU ZEMLJAMA SREDIŠNJE I ISTOČNE EUROPE NA REGIONALNE RAZLIKE

Mudrovčić, Borna

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:256562>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Poslovne ekonomije, smjer: Menadžment

Borna Mudrovčić

**IMPLIKACIJE STRUKTURNE POMOĆI EU ZEMLJAMA
SREDIŠNJE I ISTOČNE EUROPE NA REGIONALNE
RAZLIKE**

Diplomski rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Poslovne ekonomije, smjer: Menadžment

Borna Mudrovčić

**IMPLIKACIJE STRUKTURNE POMOĆI EU ZEMLJAMA
SREDIŠNJE I ISTOČNE EUROPE NA REGIONALNE
RAZLIKE**

Diplomski rad

Kolegij: Regionalna ekonomija

JMBAG: 0010226484

e-mail: bmudrovcic@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Graduate Study Management

Borna Mudrović

**IMPLICATIONS OF EU STRUCTURAL ASSISTANCE ON
REGIONAL DISPARITIES IN CENTRAL AND EASTERN
EUROPEAN COUNTRIES**

Graduate paper

Osijek, 2023.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski
(navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Borna Mudrović

JMBAG: 0010226484

OIB: 50165179868

e-mail za kontakt: mudrovicborna@gmail.com

Naziv studija: Sveučilišni diplomski studij Poslovne ekonomije, smjer: Menadžment

Naslov rada: Implikacije strukturne pomoći EU zemljama Središnje i Istočne Europe na regionalne razlike

Mentor/mentorica rada: izr. prof. dr. sc. Nataša Drvenčan

U Osijeku, 22.09.2023 godine

Potpis B. Mudrović

Implikacije strukturne pomoći EU zemljama Središnje i Istočne Europe na regionalne razlike

SAŽETAK

Regionalna politika, jedna od ključnih politika Europske unije, proizašla je iz potrebe za rješavanjem brojnih regionalnih nejednakosti. Ova politika predstavlja temeljni alat za postizanje financijske solidarnosti i kohezije unutar Europske unije s osnovnim ciljem smanjenja razlika u razvijenosti između zemalja članica i njihovih regija. Regionalna politika temelji se na specifičnim načelima, prioritetima i važnostima. Strukturna pomoć Europske unije predstavlja financijske instrumente koji su ključni za postizanje ekonomske i socijalne kohezije unutar jedinstvenog europskog tržišta. Fondovi koji su ključni za regionalnu politiku nazivaju se Europski strukturni i investicijski (ESI) fondovi. Središnja i Istočna Europa (CEE) obuhvaća niz zemalja koje su svjedočile značajnim političkim, ekonomskim i društvenim transformacijama tijekom posljednjih desetljeća. Među zemlje članice Europske unije iz CEE regije, koje će biti analizirane, spadaju: Bugarska, Češka, Estonija, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija. U radu je provedena komparativna analiza ovih zemalja prema geografskim, ekonomskim i demografskim parametrima. Pratit će se godina pristupanja Europskoj uniji, broj stanovnika, stopa nezaposlenosti, BDP *per capita*, indeks konkurentnosti, indeks ekonomskih sloboda i sl. U posljednjem poglavlju diplomskog rada, dostupni su podatci o budžetima zemalja iz CEE regije za dva uzastopna višegodišnja financijska razdoblja: 2014. - 2020. i 2021. - 2027. Nakon toga, putem grafikona, analizirana je iskorištenost strukturnih i investicijskih fondova, u razdoblju od 2014. do 2020. godine, za svaku pojedinu zemlju. Istaknuti su uspješni projekti i naponi zemalja, ali i izazovi s kojima su se promatrane zemlje suočavale u tom financijskom razdoblju. Na kraju rada, nalazi se rasprava o temama koje su obrađene te zaključna razmatranja.

Ključne riječi: regionalna politika Europske unije, strukturni i investicijski fondovi, zemlje Središnje i Istočne Europe, regionalne razlike

Implications of EU structural assistance on regional disparities in Central and Eastern European countries

ABSTRACT

Regional policy, one of the key policies of the European Union, has emerged in response to the need to address numerous regional inequalities. This policy represents a fundamental tool for achieving financial solidarity and cohesion within the European Union, with the primary goal of reducing disparities in development between member countries and their regions. Regional policy is based on specific principles, priorities and values. The European Union's structural assistance represents financial instruments that are crucial for achieving economic and social cohesion within the single European market. The funds essential for regional policy are referred to as European Structural and Investment (ESI) Funds. Central and Eastern Europe (CEE) comprises a group of countries that have witnessed significant political, economic and social transformations over the past few decades. Among the European Union member countries in the CEE region to be analyzed are: Bulgaria, Czechia, Estonia, Croatia, Latvia, Lithuania, Hungary, Poland, Romania, Slovakia and Slovenia. This work includes a comparative analysis of these countries based on geographic, economic and demographic parameters. Factors such as the year of accession to the European Union, population size, unemployment rate, GDP per capita, competitiveness index, economic freedom index and others will be tracked. In the final chapter of the thesis, data on the budgets of the CEE countries are available for two consecutive multi-year financial periods: 2014 - 2020 and 2021 - 2027. Subsequently, the utilization of structural and investment funds for each individual country from 2014 to 2020 is analyzed through graphs. Successful projects and efforts of the countries are highlighted, as well as the challenges faced by the observed countries during that financial period.

Keywords: EU regional policy, structural and investment funds, Central and Eastern European countries, regional disparities

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada	2
2.1. Predmet istraživanja	2
2.2. Metode istraživanja	3
2.3. Ciljevi rada.....	3
3. Regionalna politika Europske unije.....	4
3.1. Definiranje pojma „regionalna politika Europske unije“	4
3.2. Razvoj regionalne politike Europske unije	6
3.3. Načela, važnosti i prioriteti regionalne politike Europske unije	8
4. Strukturna pomoć regionalne politike Europske unije.....	10
4.1. Strukturna pomoć Europske unije	10
4.2. Europski fond za regionalni razvoj.....	11
4.3. Europski socijalni fond	12
4.4. Kohezijski fond	13
4.5. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.....	14
4.6. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo.....	14
4.7. Višegodišnji financijski okvir	15
5. Zemlje Središnje i Istočne Europe članice Europske unije	18
5.1. Zemlje Središnje i Istočne Europe (CEE) članice Europske Unije.....	18
5.2. Usporedba osnovnih demografskih, geografskih i ekonomskih parametara zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije	19
5.2.1. Usporedba CEE zemalja po demografskim i geografskim parametrima	20
5.2.2. Usporedba CEE zemalja po ekonomskim parametrima	21
5.2.3. Usporedba CEE zemalja po parametrima vanjskotrgovinske bilance.....	23
5.2.4. Usporedba CEE zemalja po globalnom indeksu konkurentnosti	24
5.2.5. Usporedba CEE zemalja po parametrima pokretanja poslovanja.....	25
5.2.6. Usporedba CEE zemalja po indeksu ekonomskih sloboda.....	27
6. Zemlje Središnje i Istočne Europe članice Europske unije i strukturna pomoć regionalne politike Europske unije	29
6.1. Usporedba dostupnog budžeta zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije za dva uzastopna višegodišnja financijska razdoblja (2014. - 2020., 2021. - 2027.)	29
6.2. Iskorištenost strukturne pomoći zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije za višegodišnje financijsko razdoblje 2014. - 2020.....	31
6.2.1. Bugarska.....	31
6.2.2. Češka.....	33

6.2.3. Estonija	34
6.2.4. Hrvatska	36
6.2.5. Latvija	37
6.2.6. Litva	39
6.2.7. Mađarska	40
6.2.8. Poljska	42
6.2.9. Rumunjska	43
6.2.10. Slovačka	45
6.2.11. Slovenija	46
6.3. Iskorištenost strukturne pomoći zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije u tekućem višegodišnjem financijskom razdoblju 2021. - 2027	48
7. Rasprava	50
8. Zaključak	52
Literatura	53
Popis grafikona	57
Popis tablica	58

1. Uvod

U suvremenom poslovanju postoje sve izrazitije promjene na tržištima. Vrlo je važno ići u korak s vremenom te pratiti i prilagođavati se trendovima. Neke od zemalja uspješnije su u prilagodbi, dok pojedine zemlje trebaju određene vrste pomoći kako bi pokrenule svoje gospodarstvo. Europska unija je politički i ekonomski savez koji objedinjuje određene zemlje radi ostvarivanja zajedničkih interesa i povećanja blagostanja svih njezinih članica. Također, ima vrlo intenzivno tržište i obuhvaća oko pola milijarde ljudi. Unija je kroz godine povećavala broj zemalja članica, a u posljednjim desetljećima članice su postale i zemlje Središnje i Istočne Europe.

Svako proširenje Europske unije utjecalo je na dinamiku i karakter Unije, a donijelo je i mnoštvo izazova. Zbog velikih razlika u razvoju pojedinih regija i zemalja članica postoje brojne politike i instrumenti čija je uloga smanjiti te razlike. Regionalna politika jedna je od najvažnijih politika Unije. Njezina uloga je smanjivanje ekonomskih, socijalnih i teritorijalnih razlika među zemljama članicama. Ova politika ima vrlo veliki utjecaj na gospodarski rast zemalja članica i njihov regionalni razvoj. Jedan od njezinih glavnih ciljeva je i smanjenje razlika između regija zemalja članica te poboljšanje uvjeta života i rada građana manje razvijenih područja. Strukturna pomoć Europske Unije spada među ključne instrumente regionalne politike. Europski fondovi su financijski instrumenti za provedbu pojedinih politika Unije u zemljama članicama. Neki od glavnih fondova su: Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond te Kohezijski fond.

U istraživačkom dijelu rada naglasak je na zemljama Središnje i Istočne Europe, tj. na njihovim demografskim, geografskim i ekonomskim parametrima te njihovoj primjeni strukturne pomoći Europske unije. Na temelju prikupljenih podataka iz grafičkih prikaza može se uvidjeti kako su pojedine zemlje iskoristile fondove Europske unije i kakvi su njihovi apsorpcijski kapaciteti. Iz tabličnih prikaza vidljivo je i kako su određene zemlje iskoristile svoje članstvo u Europskoj Uniji i trebaju li u većoj mjeri iskoristavati financijske kapacitete koji su im na raspolaganju. Važno je da zemlje članice Središnje i Istočne Europe pokušaju što više iskoristavati financijsku pomoć koja im stoji na raspolaganju kako bi smanjile regionalne razlike i pokušale se približiti, u određenoj mjeri, najrazvijenijim dijelovima Unije.

2. Metodologija rada

U ovom poglavlju definirani su predmet istraživanja diplomskog rada, nabrojani su i pojašnjeni ciljevi istraživanja te je utvrđeno koje su metode korištene tijekom proučavanja literature i pisanja rada.

2.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada su zemlje Središnje i Istočne Europe (CEE¹) koje su članice Europske unije. Važno je definirati pojam regionalne politike Europske unije kako bi se pojasnio razlog njezine implementacije. U radu je navedeno nekoliko definicija regionalne politike. Nadalje, naveden je kronološki tijek razvoja regionalne politike te su za svako razdoblje navedene najvažnije karakteristike ili događaji. Nakon razvoja, objašnjeni su prioriteti, načela i važnosti regionalne politike Europske unije.

U nastavku rada objašnjena je strukturna pomoć Europske unije koja je povezana sa regionalnom politikom. Ona se konkretno odnosi na sljedeće fondove: Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Europski fond za pomorstvo i ribarstvo te Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. Ovi fondovi su ukratko objašnjeni te je za svaki od njih navedeno koji su njihovi korisnici i koje se sve aktivnosti financiraju iz tih fondova.

U poglavlju 5. objašnjene su i navedene konkretne CEE zemlje koje se analiziraju u radu. U ovom poglavlju navedeni su ekonomski, demografski i geografski parametri zemalja. Kroz nekoliko tablica mogu se vidjeti neki od sljedećih parametara za promatrane zemlje: globalni indeks konkurentnosti, visina BDP-a *per capita*, broj stanovnika, indeks ekonomskih sloboda i mnogi drugi. Poglavlje 6. fokus stavlja na CEE zemlje i njihovu iskoristivost strukturnih i investicijskih fondova. Prvo su uspoređeni budžeti iz dvaju uzastopnih višegodišnjih financijskih okvira, a nakon toga je prikazano kako je svaka od zemalja iskoristila planirana

¹ *Central and Eastern Europe*

sredstva u proračunskom razdoblju od 2014. do 2020. godine. Iz grafikona se može uvidjeti koliki je postotak potrošenih sredstava u usporedbi s onima koja su planirana. Navedeni su konkretni rezultati i uspješni primjeri apsorpcije financijske pomoći. Na kraju istraživačkog dijela prikazano je u kojoj mjeri su zemlje iskoristile sredstava u tekućem proračunskom razdoblju.

2.2. Metode istraživanja

Diplomski rad je nastao na temelju pronalaženja, proučavanja i navođenja sekundarnih izvora podataka. Određeni korišteni podatci raspoloživi su u stručnoj i znanstvenoj literaturi koja je usko povezana za područja koja su predmet istraživanja. U radu, kao jedan od izvora sekundarnih podataka, korišteni su i internetski izvori. U empirijskom dijelu rada nalaze se tablice i grafikoni koji su nastali prikupljanjem službenih podataka o parametrima zemalja Središnje i Istočne Europe. Metode koje su korištene u ovom diplomskom radu su sljedeće: metoda deskripcije, metoda analize, metoda sinteze, metoda indukcije, metoda dedukcije, metoda klasifikacije i komparativa metoda.

2.3. Ciljevi rada

Ciljevi rada su prikazati određene demografske, ekonomske i geografske parametre kako bi se shvatila važnost upotrebe strukturnih i investicijskih fondova za CEE zemlje. Važno je definirati osnovne pojmove poput same regionalne politike kako bi se moglo shvatiti njezino značenje za promatrane zemlje i načini na koje pokušava smanjiti razlike između samih zemalja, ali i njihovih regija. Važno je prikazati koliko sredstava CEE zemlje imaju na raspolaganju u određenim financijskim razdobljima. Svrha ovog rada je analizirati utjecaj i primjenu strukturne pomoći Europske unije. Kroz razmatranje ključnih pojmova, kao i primjenu komparativne analize, istraživanje će doprinijeti dubljem razumijevanju kako su CEE zemlje koristile sredstva Unije.

3. Regionalna politika Europske unije

U ovom poglavlju definiran je pojam „regionalna politika Europske unije“ te je naveden njezin razvoj, načela i glavne karakteristike.

3.1. Definiranje pojma „regionalna politika Europske unije“

Regionalna politika jedna je od najvažnijih politika Europske unije koja je nastala zbog postojanja brojnih regionalnih nejednakosti. Nejednakosti mogu nastati zbog zemljopisne udaljenosti, ekonomskih i društvenih promjena ili kombinacije svih navedenih čimbenika. Učinak takvih čimbenika može se vidjeti u lošem obrazovanju, socijalnom osiromašenju, nezaposlenosti, nedostatnoj infrastrukturi i sl. U nekim od zemalja članica nerazvijenost je posljedica djelovanja centralističko-planskih ekonomskih sustava. Regionalna politika predstavlja važan instrument za financijsku solidarnost i koheziju Europske unije, a cilj joj je smanjenje razlika u razvijenosti među regijama zemalja članica. Usmjerena je prema poboljšanju uvjeta života i rada građana manje razvijenih područja Unije te na smanjivanje razlika u bogatstvu između regija (Kesner-Škreb, 2009).

Regionalna politika Europske unije glavna je investicijska politika, a cilj joj je postizanje održivog i izbalansiranog razvoja svih zemalja članica. Prema Tufekčić i Tufekčić (2013) ova politika podržava:

- poboljšanje kvalitete života,
- održivi razvoj,
- gospodarsku koheziju i rast,
- stvaranje radnih mjesta te
- konkurentnost zemalja članica.

Regionalna politika naziva se još i kohezijskom politikom Europske unije. Pomaže u osnaživanju gospodarskih, socijalnih i teritorijalnih kohezija u državama članicama i regijama Europske unije. Pruža potporu u zelenoj i digitalnoj tranziciji (*EUR-Lex*, 2023). Kako bi se

ostvarili ciljevi navedene politike, Unija izdvaja broja sredstva koja su na raspolaganju zemljama članicama.

U posljednjih nekoliko godina u zemljama članicama Europske unije raste zainteresiranost za regionalnu politiku. Prema Mirić (2009) regionalna politika Europske unije odnosi se na politiku čiji je cilj solidarnost i smanjivanje razlika koje su oduvijek postojale, a produbljuju se nakon stvaranja zajedničkog tržišta, uvođenja zajedničke valute, proširenja Europske unije itd. Podrazumijeva prilagođavanje novim kretanjima i restrukturiranje velikih razmjera (npr. poticanje industrije i razvoj adekvatne infrastrukture) kako bi se poboljšala konkurentnost regija i na taj način smanjila razlika u njihovoj razvijenosti.

Bogunović (2001) navodi nekoliko argumenata za provođenje regionalne politike:

1. Regionalni neskladi uzrokuju ukupnu retardaciju rasta i razvitka te slabljenje funkcija tržišta u stvaranju vrijednosnih sustava između regija i država.
2. Regionalne disproporcije i nepostojanje kohezijske politike smanjuju ekonomsku učinkovitost.
3. Efikasno upravljanje i korištenje resursa najkvalitetnije se može odraditi na regionalnoj razini.
4. Sinergija regionalne politike sa granskim i globalnim razvitkom koja djeluje stabilizacijski na privredni i pravni sustav.

Prema Kesner-Škreb (2009) napori regionalne politike usmjereni su na tri cilja: konvergenciju, konkurentnost i kooperaciju.

Tablica 1. Tri cilja regionalne politike

Konvergencija	Cilj je podržati ekonomski prosperitet i stvaranje radnih mjesta kako bi se ubrzao proces smanjenja dispariteta između najmanje razvijenih država članica Europske unije i njihovih regionalnih jedinica.
Konkurentnost	Cilj je poticanje razvoja socijalnih i ekonomskih promjena, inovacija, poduzetništva i zaštite okoliša. Jedan o ciljeva je i razvoj tržišta rada u regijama koje nisu obuhvaćene ostvarenjem cilja konvergencije.
Kooperacija	Cilj je jačanje kooperacije na međugraničnoj, transnacionalnoj i međuregionalnoj razini na području urbanog, ruralnog i obalnog razvoja. Nadalje, cilj je i

	ubrzanje razvoja ekonomskih odnosa među malim i srednjim poduzećima.
--	--

Izvor: izrada autora prema Kesner-Škreb (2009)

U tablici 1. vidljivi su ciljevi regionalne politike. Svaki od navedenih ciljeva odnosi se na određeno područje koje je obuhvaćeno regionalnom politikom. Ciljevi se odnose na smanjivanje nejednakosti, poticanje gospodarstva, razvoj jedinstvenog tržišta i jačanje suradnje između svih područja Unije. Vrlo važno je staviti ravnomjeran fokus na ostvarenje ovih ciljeva kako bi se to odrazilo na boljitak za sve građane Europske unije.

3.2. Razvoj regionalne politike Europske unije

Regionalna politika tijekom godina mijenjala je svoj opseg te postupno dobivala na značenju. Proširenjem Unije razlike između zemalja članica i njihovih regija sve su više dolazile do izražaja. Zbog tih razlika povećala se uloga regionalne politike te su zemlje članice počele stavljati sve veći naglasak na nju. U nastavku, nalazi se tablica u kojoj su navedene faze razvoja regionalne politike Europske unije. Razvoj se odvijao kroz pet faza, a svaka od njih ima svoje karakteristike i obilježja jer su se odvijale u različitim vremenskim periodima.

Tablica 2. Faze razvoja regionalne politike Europske unije

Prva faza - od 1958. do 1975. godine	Prva faza počinje osnivanjem Europske ekonomske zajednice 1958. godine. Zemlje su u početku bile poprilično homogene uz izuzetak južne Italije. Cilj je bio ostvariti skladan, uravnotežen i održiv razvoj, a s vremenom ističe se i smanjenje postojećih ekonomskih disproporcionalnosti. 1958. stvorena su prva dva strukturalna fonda: Europski socijalni fond i Europski fond za upravljanje i garancije u poljoprivredi. Regionalna politika počinje dobivati na važnosti 1965. godine, a 1972. godine šefovi država složili su se da je regionalna politika jedan od ključnih faktora jačanja Zajednice.
Druga faza - od 1975. do 1986. godine	U ovoj fazi počinje postepeno stvaranje zajedničke regionalne politike. Povodi tome bili su pogoršanje globalne ekonomske situacije zbog prve naftne krize i prvo proširenje koje se događa 1973. godine. Proširenje je donijelo nove strukturalne probleme, ali i

	iskustva u rješavanju problema regionalnog razvoja. 1975. godine stvoren je Europski fond za regionalni razvoj. U narednim godinama dogodila su se još dva proširenja koja su povećala potrebe za zajedničkom regionalnom politikom.
Treća faza – od 1986. do 1999. godine	U ovom razdoblju počinje stvaranje jedinstvenog tržišta i počinje se raditi na kohezijskoj politici. Spominje se „Ekonomska i socijalna politika“ koja za cilj ima ostvariti skladan, uravnotežen i održiv razvoj s instrumentima regionalne politike. Prva reforma strukturnih fondova dovodi do udvostručenja strukturnih fondova u realnim vrijednostima, dosegovši 25% budžeta Zajednice. 1992. godine dolazi do dvije značajnije promjene. Prva promjena odnosila se na izmjene u strukturnim fondovima, a druga na osnivanje Kohezijskog fonda.
Četvrta faza - od 2000. do 2006. godine	U četvrtoj fazi događa se druga reforma strukturnih fondova koja pojednostavljuje pravila i principe regionalne politike. Ustanovljeni temelji bili su gospodarski razvoj, zapošljavanje i poticanje inovacija. 2004. događa se najveće proširenje Europske unije kada članicama postaju deset zemalja. Proširenje je rezultiralo povećanjem razlika u visini prihoda po stanovniku i stopi nezaposlenosti. Nove zemlje članice automatski su bile uključene u sve ciljeve strukturnih i investicijskih fondova.
Peta faza – od 2007. do 2013. godine	U ovom razdoblju utvrđena su najveća ikada financijska sredstva namijenjena najmanje razvijenim zemljama članicama. Fokus je bio brži gospodarski razvoj, povećanje radnih mjesta i inovacija. Događa se velika alokacija resursa namijenjenih regionalnom razvoju te brojni projekti koji obuhvaćaju sve regije i države članice. Jedna od novosti bila je povećanje sredstava namijenjenih životnom okruženju i borbi protiv klimatskih promjena.

Izvor: izrada autora prema Mirić (2009)

Iz tablice 2. vidljiv je razvoj regionalne politike kroz određene vremenske periode. Proces razvoja regionalne politike prati se od osnutka Europske ekonomske zajednice 1958. godine. U prvoj fazi najznačajniji događaj bio je stvaranje prva dva strukturna fonda. U drugoj fazi osnovan je Europski fond za regionalni razvoj te se dogodilo prvo proširenje Unije. Osnutak spomenutog fonda bio je prvi konkretan potez u suzbijanju razlika između regija. U trećoj fazi kao najvažniji događaj može se izdvojiti prva reforma strukturnih fondova, a važno je za naglasiti i stvaranje jedinstvenog tržišta. U četvrtoj fazi dogodila se druga reforma strukturnih fondova, dogodilo se najveće proširenje Europske unije ikada te se stavio naglasak na

gospodarski razvoj i poticanje inovacija. U posljednjoj fazi razvoja, fokus regionalne politike usmjeren je i na klimatske promjene te povećanje životnog standarda građana.

Danas je regionalna politika postala jedna od najvažnijih politika koje se provode u sklopu Europske unije. Procesi globalizacije i tehnološkog razvitka donose nove mogućnosti, ali i izazove Europskoj uniji. Integracije donose pozitivne rezultate te je važan racionalan prijenos sredstava između najbogatijih i najsiromašnijih dijelova Unije kako bi se motivirale obje strane i sudjelovale u integracijskom procesu.

3.3. Načela, važnosti i prioriteti regionalne politike Europske unije

Autorica Kersan-Škabić (2012) navodi pet načela regionalne politike Europske unije. Ističe kako se sve aktivnosti instrumenata regionalne politike trebaju temeljiti na tih pet načela. Navodi sljedeću podjelu:

1. **Načelo koncentracije** - odnosi se na geografsku koncentraciju regija koje su podijeljene prema specifičnim kriterijima, a na temelju toga stvaraju se statističke regije (NUTS 2 razine).
2. **Načelo efikasnosti** - odnosi se na proces nadziranja i kontrole trošenja sredstava koja su namijenjena za regionalnu politiku Europske unije.
3. **Načelo partnerstva** - odnosi se na proces suradnje Europske komisije i zemalja članica te zajedničko dogovaranje o aktivnostima regionalne politike.
4. **Načelo programskog planiranja** - odnosi se na učinkovito planiranje gdje se sredstva regionalne politike raspoređuju u okviru proračuna Europske unije. Na temelju toga plan prihoda i rashoda prikazuje su u višegodišnjim financijskim okvirima.
5. **Načelo pridodavanja** - odnosi se na to da Europska unija ne financira u cijelosti određene projekte, već uvjetuje sudjelovanje lokalnih, regionalnih i nacionalnih izvora.

Savić (2020) navodi kako je važnost potrebe poticanja razvoja manje razvijenih regija prepoznata u samim počecima formiranja Europske zajednice te kako je to s vremenom postalo jedan od glavnih prioriteta. Regionalna politika treba se (Maskell i dr., 1998):

1. usredotočiti na učenje,

2. koncentrirati napore i podržati poduzeća kako bi se nadomjestio nedostatak znanja te
3. pružiti podršku akumulaciji i zaštiti socijalnog kapitala koji je nužan za suradnju među poduzećima.

Nastojanja regionalne politike su prilično jasna, uravnoteženi regionalni razvoj unutar Europske unije te jačanje teritorijalne, ekonomske i društvene kohezije (Mioković Kapetanić i dr., 2023). Savić (2020:42) ističe da je važno „naglasiti kako je regionalna politika Europske unije neregulirajuća, odnosno, ona nema zakonsku osnovu zahtijevati usklađivanje sustava regionalnih politika država članica, već im je dopuna i podrška“. Na temelju toga programi nastali u sklopu strukturnih fondova ne mogu u cijelosti određivati točan sadržaj svih elemenata nacionalne regionalne politike, ali imaju ulogu u efikasnom djelovanju institucija i cijelog sustava koji se bavi iskorištavanjem fondova Europske unije i regionalnim razvojem (Ferry i McMaster, 2013).

Regionalna politika Europske unije ima sljedeće prioritete (Drvenkar, 2019):

- poticati **inovacije** i **poduzetništvo**, provoditi istraživačke aktivnosti, uspostaviti veze između istraživačkih institucija i industrije te stvoriti bolje uvjete za financiranje poduzetništva,
- osigurati **punu zaposlenost**, stvoriti dodatne mogućnosti za zapošljavanje, poticati produktivnost i kvalitetu rada,
- stvoriti **tržite rada** koje se temelji na načelu uključenosti, smanjiti socijalne i regionalne razlike u pristupu zapošljavanja,
- povezati **prostor Europske** unije unapređenjem prometnih veza, telekomunikacija i energetske infrastrukture,
- zaštititi **okoliš** i uvesti **nove tehnologije** na području prometa i energetike.

4. Strukturna pomoć regionalne politike Europske unije

U ovom poglavlju definirana je strukturna pomoć regionalne politike i fondovi iz kojih se ta politika financira. Nakon toga, objašnjen je višegodišnji financijski okvir.

4.1. Strukturna pomoć Europske unije

Postojane razlike u regionalnom razvoju zemalja članica Europske unije oduvijek su predstavljale barijeru usklađenom razvoju i stvaranju kohezije. Strukturni fondovi Europske unije razvijali su se postupno s trendovima regionalne politike. To su financijski instrumenti čija je svrha postizanje ekonomske i socijalne kohezije na jedinstvenom europskom tržištu (Vojnović, 2008). Politike država članica temelj su za određivanje ciljeva čije će se ostvarenje poticati financiranjem kroz fondove Europske unije. Regionalna politika Europske unije financira se iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondovi).

ESI fondovi dijele se na sljedeće fondove (Europski strukturni i investicijski fondovi, 2023):

1. Europski fond za regionalni razvoj
2. Europski socijalni fond
3. Kohezijski fond
4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
5. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo.

Za višegodišnje proračunsko razdoblje od 2021. do 2027. fokus financiranja strukturnih i investicijskih fondova usmjeren je na sljedeće (EFSe, 2023):

- konkurentniju i pametniju Europu,
- tranziciju prema poslovanju s nultom stopom emisije ugljika,
- povezaniju Europu i povećanje mobilnosti,
- više socijalnu i inkluzivniju Europu te
- Europu koja je bliža građanima kroz poticanje održivog i integriranog razvoja svih regija.

Značajan dio namijenjenih financijskih resursa usmjeren je prema slabije razvijenim područjima unutar Europske unije, dok se skoro jedna petina sredstava koristi za daljnje unaprjeđenje već visoko razvijenih regija, kao i za promicanje suradnje između država ili prekogranične suradnje, navodi Grubišić Šeba (2013). Prateći financijski instrumenti regionalne politike mogu pridonijeti procesima razvoja, no uspjeh ovih nastojanja znatno je uvjetovan učinkovitosti izvođenja unutar svake pojedinačne države, dosljednoj potpori programima te preciznom ispunjenju zahtjeva postavljenih kroz strog okvir birokratskih procedura koje se tiču dobivanja i pravovremenog iskorištavanja sredstava Europske unije (Vojnović, 2008).

Za valjanu provedbu projekata nužno je osigurati dobro obučene i dobro informirane kadrove koji su u mogućnosti voditi projekte sukladno propisanim europskim procedurama. Nadalje, bitna komponenta je suradnja i uključivanje raznolikih organizacija, kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj razini. Uz to, ključan je i kvalitetan upravljački pristup projektima te precizno formulirani projektni prijedlozi (Tolušić i dr., 2013).

U nastavku su objašnjeni strukturni i investicijski fondovi te su navedene aktivnosti koje oni obuhvaćaju kao i korisnici spomenutih fondova.

4.2. Europski fond za regionalni razvoj

Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) svrstava se među najvažnije instrumente regionalne politike Europske unije, a osnovan je 1975. godine (Kesner-Škreb, 2009). Glavna svrha navedenog fonda je pridonijeti uravnoteženom stupnju razvoja između regija i općenito zemalja članica. Posebno je fokusiran na regije u kojima je nužno poboljšati životni standard te na regije koje su zahvaćene trajnim prirodnim ili demografskim poteškoćama (Europski parlament, 2023). Namjena ovog fonda je ulagati u investicije s ciljem otvaranja radnih mjesta, infrastrukturu te poticati lokani razvoj.

Postoji nekoliko prioriteta ovoga fonda, a neki od njih su: očuvanje okoliša, poboljšanje kvalitete života, razvoj infrastrukture, jačanje srednjih i malih poduzeća, promicanje društvene uključenosti i efikasno korištenje resursa. U nastavku, nalazi se tablica iz koje su vidljive

aktivnosti koje se mogu financirati iz ovog fonda, ali i korisnici Europskog fonda za regionalni razvoj.

Tablica 3. Aktivnosti i korisnici Europskog fonda za regionalni razvoj

Aktivnosti	Korisnici
<ul style="list-style-type: none"> • podržavanje lokalnog i regionalnog razvoja, inovacija i istraživanja • investiranje u društvenu, zdravstvenu i obrazovnu infrastrukturu • aktivnosti usmjerene stvaranju novih radnih mjesta i očuvanju postojećih • aktivnosti potpore malim i srednjim poduzećima • ulaganje u osnovnu infrastrukturu poput energetike, prometa, informacijskih tehnologija 	<ul style="list-style-type: none"> • lokalne i regionalne vlasti • škole • istraživački centri • korporacije • mala i srednja poduzeća • sveučilišta • nevladine organizacije • volonterske organizacije • strane tvrtke (ako imaju bazu u regiji koja je dio Europske unije)

Izvor: izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi (2023)

4.3. Europski socijalni fond

Europski socijalni fond (ESF) „usmjeren je na projekte profesionalnog obrazovanja te na potporu zapošljavanju i stvaranju novih poslova“ (Kesner-Škreb, 2009:104). Sredstva iz ovog fonda su na raspolaganju svim zemljama članicama Europske unije. Osnovan je 1958. godine. Glavni naglasak stavlja na radna mjesta i ulaganje u ljudski kapital. Namjena mu je poticati poduzetništvo te pomoći stanovnicima Europske unije u pronalaženju kvalitetnijih radnih pozicija.

Financira projekte koji su usko vezani uz zapošljavanje na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini. Pomaže u stvaranju novih poslovnih procesa pri upravljanju poduzećima i potiče obučavanje mladih osoba, ali i osoba koje se nalaze u nepovoljnom položaju. U nastavku se nalazi tablica iz koje je vidljivo koje se aktivnosti financiraju iz Europskog socijalnog fonda, ali i koji su korisnici istoga.

Tablica 4. Aktivnosti i korisnici Europskog socijalnog fonda

Aktivnosti	Korisnici
<ul style="list-style-type: none"> • investiranje u ljudske resurse • poticanje socijalne uključenosti • modernizacija i jačanje institucija • aktivne mjere zapošljavanja • pružanje podrške nezaposlenim osobama pri povratu među aktivnu radnu snagu • stvaranje produktivnije organizacije rada 	<ul style="list-style-type: none"> • dobrotvorne ustanove • tvrtke • javna uprava • udruženja radnika i poslodavaca • nevladine organizacije

Izvor: izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi (2023)

4.4. Kohezijski fond

Kohezijski fond (KF) stvoren je 1994. godine. Osnovan je kako bi se ostvarilo jačanje ekonomske, društvene i teritorijalne kohezije Europske unije te kako bi se promicao održivi razvoj. Podupire provođenje projekata povezanih s očuvanjem okoliša, održivim razvojem i ekološki prihvatljivim izvorima energije. Namijenjen je i projektima u državama članicama koje imaju bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije (Europski parlament, 2023).

Fokus stavlja na promicanje efikasnog raspolaganja resursima i korištenje obnovljivih izvora energije. S njim se financiraju i projekti iz područja prometa. U nastavku nalazi se tablica s korisnicima i aktivnosti koje se financiraju iz Kohezijskog fonda.

Tablica 5. Aktivnosti i korisnici Kohezijskog fonda

Aktivnosti	Korisnici
<ul style="list-style-type: none"> • učinkovito korištenje energije i obnovljivih izvora energije • aktivnosti vezane za transeuropske transportne mreže i paneuropske koridore • ulaganje u transportnu i okolišnu infrastrukturu • poticanje okolišno održivog javnog prijevoza 	<ul style="list-style-type: none"> • tijela javne vlasti • poslovni sektor (postupci javne nabave za isporuku dobara usluga i obavljanje radova)

Izvor: izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi (2023)

4.5. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) namijenjen je za jačanje, poboljšavanje, upravljanje i kontrolu ruralnog razvoja na području Europske unije. Bavi se ulaganjem u stvaranje ekološke i teritorijalne ravnoteže, zaštitom klimatskih uvjeta i poticanjem inovativnosti u poljoprivredom sektoru (Europski strukturni i inovacijski fondovi, 2023). Neki od prioriteta ovog fonda su: socijalna uključenost, očuvanje ekoloških sustava, učinkovit sustav opskrbe hranom, konkurentnost poljoprivrednih gospodarstava te uvođenje inovativne tehnologije.

Tablica 6. Aktivnosti i korisnici Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

Aktivnosti	Korisnici
<ul style="list-style-type: none">• poticanje znanja i inovacija u poljoprivrednim aktivnostima, šumarstvu i ruralnim područjima• jačanje svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti• organiziranje prehrambenog lanca i svladavanje rizika u poljoprivredi• obnavljanje, održavanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu• promicanje klimatski prilagodljive poljoprivrede• poticanje socijalne uključenosti, smanjivanja siromaštva i gospodarskog rasta	<ul style="list-style-type: none">• poljoprivredna gospodarstva• poljoprivredne organizacije• udruge i sindikati• udruge za zaštitu okoliša• organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice• poljoprivrednici i šumari• mladi poljoprivrednici

Izvor: izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi (2023)

4.6. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo

Posljednji navedeni Strukturni i inovacijski fond je Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR). Njegova primarna namjena je osigurati sredstva za ribarsku industriju i priobalne zajednice kako bi se one prilagodile promjenjivim uvjetima u sektoru te kako bi postigli gospodarsku i ekološku održivost. „Fond je osmišljen na način da osigura održivo ribarstvo i

industriju akvakulture (uzgoj ribe, školjkaša i podvodnog bilja)“ (Europski strukturni i inovacijski fondovi, 2023).

Tablica 7. Aktivnosti i korisnici Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo

Aktivnosti	Korisnici
<ul style="list-style-type: none"> • poticanje održivog razvoja ribarstva, akvakulture i ribolovnih područja • osiguravanje naknade za dodatne troškove u najudaljenijim regijama za ribarske proizvode i akvakulturu • stvaranje integrirane pomorske politike i popratnih mjera 	<ul style="list-style-type: none"> • gospodarski subjekti • udruge

Izvor: izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi (2023)

4.7. Višegodišnji financijski okvir

Ovo poglavlje odnosi se na uspostavu višegodišnjih financijskih okvira (VFO) Europske unije i njihovu evoluciju kroz različita razdoblja. VFO je instrument koji služi za reguliranje financijskih planova Europske unije tijekom razdoblja od najmanje pet godina. Primarna svrha VFO-a je osigurati kontrolu i usklađivanje rashoda Europske unije unutar okvira vlastitih sredstava. Uredbom o VFO-u, koja je zamijenila međuinstitucijski sporazum nakon Ugovora iz Lisabona, definiraju se gornje granice potrošnje po različitim kategorijama. Dosad je napravljeno 6. višegodišnjih financijskih okvira uključujući i posljednji za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

Tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća, primijećen je sve veći jaz između dostupnih proračunskih sredstava i stvarnih potreba, što je uzrokovalo napetosti među institucijama. Kako bi se prevladao ovaj sukob, uspostavljena je višegodišnja financijska perspektiva s ciljem jačanja proračunske discipline i poboljšanja proračunskog izvršavanja putem boljeg planiranja. Prvi međuinstitucijski sporazum s ovim ciljem postignut je 1988., predstavljajući financijsku perspektivu od 1988. do 1992. Ova perspektiva je imala svrhu osigurati sredstva za provedbu Jedinstvenog europskog akta (Europski parlament, 2023).

Nakon toga, drugi međuinstitucijski sporazum dogovoren je 29. listopada 1993. godine zajedno s financijskom perspektivom za razdoblje od 1993. do 1999. Ovaj sporazum je rezultirao udvostručenjem strukturnih fondova i povećanjem maksimalnog iznosa vlastitih sredstava (Europski parlament, 2023).

Treći međuinstitucijski sporazum, poznat kao Agenda 2000, potpisan je 6. svibnja 1999., s ciljem osiguranja sredstava za financiranje proširenja Unije, obuhvaćajući razdoblje od 2000. do 2006. godine. Četvrti međuinstitucijski sporazum, potpisan 17. svibnja 2006., pokrio je razdoblje od 2007. do 2013. godine. Nakon toga, Ugovor iz Lisabona transformirao je višegodišnju financijsku perspektivu u uredbu Vijeća, koja se donosi jednoglasno i zahtijeva suglasnost Europskog parlamenta putem posebnog zakonodavnog postupka. Ova uredba utvrđuje godišnje gornje granice odobrenih proračunskih sredstava za različite kategorije izdataka te omogućuje neometano odvijanje godišnjeg proračunskog procesa (Europski parlament, 2023).

Peti višegodišnji financijski okvir, koji se proteže od 2014. do 2020. godine, zabilježio je prvo smanjenje ukupnih iznosa u stvarnim vrijednostima. Parlament je zahtijevao obveznu reviziju sredinom razdoblja kako bi se prilagodile proračunske potrebe. Ovaj VFO također je omogućio veću fleksibilnost u korištenju planiranih iznosa i povećanje razumijevanja prema sustavu vlastitih sredstava Europske unije (Europski parlament, 2023).

Revidirani VFO za razdoblje 2014. do 2020. godine donesen je 20. lipnja 2017. godine. Ovaj sporazum je dodatno podržao mjere povezane s migracijama, zapošljavanjem i gospodarskim rastom. Također, instrumenti fleksibilnosti i pričuva za hitne potrebe su osnaženi, što omogućuje premještanje sredstava među različitim proračunskim kategorijama i godinama kako bi se Unija mogla prilagoditi neočekivanim događajima i novim prioritetima (Europski parlament, 2023).

Tijekom 2020. godine, Komisija Europske unije je, reagirajući na izbijanje pandemije COVID-19, predstavila plan oporavka poznat kao "*NextGenerationEU*". Ovaj plan uključuje revidirane prijedloge za VFO 2021.–2027., predstavljene nakon prvotnih prijedloga iz svibnja 2018. Osim toga, plan uključuje vlastita sredstva i osnivanje instrumenta oporavka u vrijednosti od 750 milijardi EUR (izračunatih prema cijenama iz 2018.). Nakon pregovora između institucija Europske unije, ovaj paket mjera je usvojen 16. prosinca 2020. (Europski parlament, 2023).

Neka od područja za koja su izdvojena sredstva u višegodišnjem financijskom okviru od 2021. do 2027. su (Europski parlament, 2023):

1. Jedinstveno tržište, inovacije i digitalizacija (ukupno 13,28 mlrd. EUR)
2. Kohezija, otpornosti i vrijednosti (37,78 mlrd. EUR)
3. Prirodni resursi i okoliš (35,64 mlrd. EUR)
4. Migracije i upravljanje granicama (2,27 mlrd. EUR)
5. Sigurnost i obrana (1,32 mlrd. EUR)
6. Susjedstvo i svijet (9,84 mlrd. EUR)
7. Europska javna uprava (7,31 mlrd. EUR).

Prema navedenim prioritetima višegodišnjeg financijskog plana 2021. - 2027. vidljivo je kako je najviše sredstava izdvojeno za koheziju, otpornosti i vrijednosti te prirodne resurse i okoliš. Ovaj podatak nije iznenađujući jer Europska unija nastoji od svog osnutka stvoriti koheziju među zemljama članicama, a u posljednjih nekoliko godina stavlja vrlo veliki naglasak na očuvanje okoliša kroz smanjivanje emisije štetnih plinova i potenciranje obnovljivih izvora energije.

5. Zemlje Središnje i Istočne Europe članice Europske unije

U ovom poglavlju navedene su CEE zemlje te je napravljena usporedba njihovih ekonomskih, demografskih i geografskih parametara.

5.1. Zemlje Središnje i Istočne Europe (CEE) članice Europske Unije

Suvremena gospodarstva i njihove podjedinice – regije, bez obzira na razinu razvoja, pokazuju značajne disparitete. Europske regije se razlikuju po ekonomskoj strukturi, povijesti, vještinama radne snage, tehnološkim profilima, institucionalnim i upravljačkim kapacitetima. To vrijedi i za većinu zemalja Središnje i Istočne Europe (CEE).

Nejednakosti postoje unutar nacionalnih gospodarstava i među njihovim regijama. Europska unija koristi kohezijsku politiku kako bi smanjila ekonomske razlike između regija. Zaostale regije zahtijevaju transformaciju ekonomske strukture kako bi se nosile s prelaskom u postindustrijsko društvo. Tehnološka inovacija je ključni pokretač napretka, a brzina i važnost inovacija rastu. Regije koje su vodeće u inovacijama napreduju, dok zaostale regije trebaju potpunu transformaciju (Drvenkar i dr., 2023).

Srednja i Istočna Europa (CEE) obuhvaća niz zemalja koje su doživjele značajne političke, ekonomske i društvene promjene tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. U ovom i narednom poglavlju istražit će se ključne karakteristike i obilježja CEE zemalja, s naglaskom na demografske, geografske i ekonomske čimbenike, ali i njihovo korištenje strukturnih i investicijskih fondova. Zemlje Središnje i Istočne Europe koje su članice Europske unije i čija će se obilježja promatrati u radu su sljedeće (*Insee*, 2023):

1. Bugarska
2. Češka
3. Estonija
4. Hrvatska
5. Latvija
6. Litva

7. Mađarska
8. Poljska
9. Rumunjska
10. Slovačka
11. Slovenija.

Većina ovih zemalja postale su članice Europske unije nakon procesa postsocijalističke transformacije. Vlade nisu u dovoljnoj mjeri stavile naglasak na učinkovitiju i inovativniju politiku. Globalizacija i unaprjeđenje proizvodnje u još većoj mjeri su oslabile položaj CEE zemalja u odnosu na razvijenije zemlje. Na regionalno tržište i položaj regija snažno utječu sljedeća četiri trenda (Drvenkar, 2016):

1. Globalizacija
2. Transformacija proizvodnog sustava
3. Rast tehnološkog napretka i inovacija
4. Prevelika konkurencija.

CEE zemlje važan su dio programa Europske unije kako bi se posljedično postiglo da najmanje razvijene regije ovih zemalja sustignu one razvijenije, ali da i same zemlje probaju sustići one više razvijenije.

5.2. Usporedba osnovnih demografskih, geografskih i ekonomskih parametara zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije

U ovom poglavlju navedeni su osnovni demografski, geografski i ekonomski parametri promatranih zemalja (Bugarska, Češka, Estonija, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija). Nakon navedenih podataka u tablicama, slijedi analiza istih.

Za zemlje Središnje i Istočne Europe u ovom poglavlju promatraju se neki od sljedećih parametara: godina pristupanja Europskoj uniji, broj stanovnika, prirodni prirast, BDP *per capita*, indeks konkurentnosti, pokretanje poslovnog poduhvata, saldo vanjskotrgovinske razmjene te indeks ekonomskih sloboda.

5.2.1. Usporedba CEE zemalja po demografskim i geografskim parametrima

U ovom poglavlju napravljena je usporedba CEE zemalja po demografskim i geografskim parametrima. Uz demografske i geografske parametre za CEE zemlje navedena je i godina pristupanja Europskoj uniji.

Tablica 8. CEE zemlje - demografski i geografski parametri

Zemlje/ Parametri (2023.)	BGR	CZE	EST	HRV	LVA	LTU	HUN	POL	ROU	SVK	SVN
Godina ulaska u EU	2007.	2004.	2004.	2013.	2004.	2004.	2004.	2004.	2007.	2004.	2004.
Broj stanovnika u (u mil.)	6,68	10,50	1,32	4,01	1,83	2,71	10,13	40,90	19,84	5,78	2,12
Rang po broju stanovnika	110	89	157	130	151	142	94	37	64	116	149
Prirodni prirast (u %)	- 1,24	- 0,07	0,01	- 0,74	- 1,11	- 1,12	0,77	1,27	0,29	1,25	0,13
Gustoća naseljenosti (stan. po km²)	61,60	135,88	31,20	71,63	29,42	43,37	112,19	133,97	86,43	120,51	105,25
Površina zemlje (u km²)	108 560	77 199	42 750	55 960	62 230	62 620	91 260	306 130	230 080	49 035	20 136

Izvor: izrada autora prema *World Population Review (2023)*, Europska unija (2023)

Prema Ministarstvu pravosuđa i uprave Republike Hrvatske (2023) 2004. godine dogodilo se najveće proširenje Europske unije kad je članicama postalo 10 zemalja. Uz Maltu i Cipar, članicama je postalo i 8 zemalja Središnje i Istočne Europe (Češka, Estonija, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija). Sljedeće proširenje dogodilo se 2007. godine kada članicama postaju Bugarska i Rumunjska. Posljednje proširenje bilo je 01.07.2013. kada je članicom Europske unije postala Hrvatska.

Nadalje, u tablici se nalaze podatci o broju stanovnika navedenih zemalja. Najviše stanovnika imaju Poljska (40,90 milijuna), Rumunjska i Češka. Najmanji broj stanovnika imaju Estonija (1,32 milijuna), Latvija i Slovenija. Po svjetskom rangu koji se odnosi na broj stanovnika najvišu poziciju zauzima Poljska koja se nalazi na 37. mjestu. Prirodni prirast predstavlja razliku između broja rođenih i broja umrlih. Po tom pitanju najbolje stoje Poljska (1,27%), Slovačka i Mađarska, a najlošije stoje Bugarska (-1,24%), Litva i Latvija.

Najveću gustoću naseljenosti imaju Češka (135,88 stanovnika po km²), Poljska i Slovačka. Najmanju gustoću naseljenosti bilježi Latvija sa 29,42 stanovnika po km². Po površini, od promatranih zemalja najveća je Poljska (306 130 km²), a najmanja Slovenija (20 136,40 km²). Po većini pokazatelja ističe se Poljska (površina, broj stanovnika, prirodni prirast). Većina ovih parametara važna je za bolje razumijevanje podataka koji će se prikazati u nastavku rada.

5.2.2. Usporedba CEE zemalja po ekonomskim parametrima

U ovom poglavlju navedena je usporedba CEE zemalja po ekonomskim parametrima. U tablici su tako vidljivi sljedeći parametri: BDP *per capita*, 10-godišnji prosječni godišnji porast BDP-a i stopa nezaposlenosti. Jedan od najvažnijih ekonomskih pokazatelja općenito je BDP (bruto domaći proizvod). On se koristi za mjerenje ekonomske aktivnosti i veličine gospodarstva pojedine zemlje.

Tablica 9. CEE zemlje - ekonomski parametri

Zemlje/ Parametri	BDP <i>per capita</i>	10-godišnji prosječni godišnji porast BDP-a	Stopa nezaposlenosti
	(\$, 2022.)	(%, od 2019.)	(%, 2022.)
Bugarska	13 722,5	2,0	4,4
Češka	27 638,4	2,0	2,4
Estonija	28 332,6	3,2	5,9
Hrvatska	18 413,2	0,7	6,7
Latvija	21 851,1	2,5	6,4
Litva	24 826,8	3,0	5,6
Mađarska	18 463,2	2,1	3,4
Poljska	18 321,3	3,1	2,6
Rumunjska	15 892,1	2,6	5,4
Slovačka	21 258,1	2,8	6,1
Slovenija	29 457,4	1,5	4,2

Izvor: *The World Bank* (2023), *World Economic Forum* (2019)

U tablici 9. navedeni su neki od ekonomskih parametara CEE zemalja. Najveći BDP od promatranih zemalja ima Slovenija, a on iznosi 29 457,4 \$ *per capita*. Sloveniji, po visini BDP-a *per capita*, vrlo blizu su Estonija i Češka. Najmanji iznos BDP-a *per capita* imaju Bugarska (13 722,5 \$) i Rumunjska (15 892,1 \$). Visok iznos BDP-a *per capita* ukazuje na učinkovitost gospodarstva pojedine zemlje pri proizvodnji dobara i usluga tijekom promatranog razdoblja, ali ne pruža potpunu sliku ekonomske situacije ili kvalitete života u toj zemlji. Zemlje s niskom razinom BDP-a *per capita* trebaju veći naglasak staviti na poticanje razvoja proizvodnje, inovacija i tehnologije, na učinkovitost pri upravljanju resursima te na smanjenje nejednakosti.

Drugi promatrani parametar u tablici odnosi se na 10-godišnji prosječni godišnji porast BDP-a. Iz ovoga podatka može se vidjeti u kojem smjeru ide gospodarstvo određene zemlje i u kojoj mjeri ono napreduje, nazaduje ili stagnira. Prema podacima iz tablice najbolji 10-godišnji prosječni godišnji porast BDP-a ima Estonija (3,2%). Nakon Estonije najveći postotak porasta imaju Poljska i Litva. Najlošiji postotak porasta imaju Hrvatska (0,7%) i Slovenija (1,5%). Zanimljiva činjenica je da Slovenija ima najveći iznos BDP-a *per capita* od svih navedenih zemalja, ali ima relativno nisku stopu 10-godišnjeg prosječnog godišnjeg porasta BDP-a.

Posljednji parametar u tablici 9. odnosi se na stopu nezaposlenosti. Niska stopa nezaposlenosti donosi mnoštvo pozitivnih utjecaja na gospodarstvo, društvo i pojedince u određenoj zemlji.

Od promatranih zemalja najnižu stopu nezaposlenosti ima Češka (2,4%), a nakon nje tu su i Poljska (2,6%) te Mađarska (3,4%). Najveću stopu nezaposlenosti imaju Hrvatska (6,7%), Latvija i Slovačka. Na visoku stopu nezaposlenosti mogu utjecati mnogi čimbenici poput tržišnih fluktuacija, promjena u ekonomiji, nedovoljnog poticanja poduzetništva i sl. Vrlo visoka stopa nezaposlenosti dovodi do usporavanja gospodarstva, povećava ekonomske nejednakosti te može dovesti do gubitka vještina radne snage i dugoročnih strukturnih problema na tržištu rada.

5.2.3. Usporedba CEE zemalja po parametrima vanjskotrgovinske bilance

U ovom poglavlju za navedene CEE zemlje prikazani su ukupni iznosi izvoza i uvoza za 2021. godinu te je na temelju toga izračunat saldo vanjskotrgovinske bilance.

Tablica 10. CEE zemlje - izvoz, uvoz i saldo VT bilance

Zemlje/ Parametri (2021.)	Izvoz (mlrd. \$)	Uvoz (mlrd. \$)	Saldo VT bilance (mlrd. \$)
Bugarska	43,3	45,8	- 2,5
Češka	255,0	198,0	+ 57,0
Estonija	21,9	26,2	- 4,3
Hrvatska	22,8	34,9	- 12,1
Latvija	20,0	24,4	- 4,4
Litva	40,8	42,7	- 1,9
Mađarska	137,0	136,0	+ 1,0
Poljska	323,0	354,0	- 29,0
Rumunjska	90,8	111,0	- 20,2
Slovačka	104,0	101,0	+ 3,0
Slovenija	46,7	57,1	- 10,4

Izvor: izrada autora prema *OECD* (2023)

U tablici 10. prikazan je izvoz, uvoz i saldo vanjskotrgovinske bilance CEE zemalja za 2021. godinu. Najveći iznos izvoza (323,0 mlrd. \$) i uvoza (354,0 mlrd. \$) bilježi Poljska. Ovakav podatak nije iznenađujući jer je Poljska površinski i po broju stanovnika najveća od promatranih

zemlja pa samim time zahtijeva veću količinu uvoznih kapaciteta, ali i proizvodi veću količinu izvoznih kapaciteta.

Bilanca vanjske trgovine ili vanjskotrgovinska bilanca predstavlja razliku izvoza i uvoza roba i usluga (Marić, 2010). Ravnoteža između uvoza i izvora nosi mnoštvo ekonomskih i financijskih prednosti, iako postizanje pozitivne bilance nije nužno cilj svake zemlje u svakom trenutku. Pozitivna bilanca omogućuje zemljama više ekonomski resursa zbog trgovinskog viška, dok negativna bilanca dovodi do trgovinskog deficita i svakako nije povoljna situacija za zemlju (*Economy-Pedia.com*, 2023).

Od navedenih zemalja najbolji saldo vanjskotrgovinske bilance ima Češka čiji je iznos salda + 57,0 mlrd. \$. Osim nje, pozitivan saldo imaju još samo dvije CEE zemlje - Slovačka i Mađarska. Sve ostale zemlje imaju negativan saldo vanjskotrgovinske bilance, a najveću negativnu razliku bilježe Poljska (- 29,0 mlrd. \$), Rumunjska (- 20,2 mlrd. \$) i Hrvatska (- 12,1 mlrd. \$). Zemlja koja je najbliža ravnoteži između uvoza i izvoza je Mađarska (+ 1,0 mlrd. \$).

5.2.4. Usporedba CEE zemalja po globalnom indeksu konkurentnosti

U ovom poglavlju vidljivi su podaci o globalnom indeksu konkurentnosti i pojedini parametri koji su usko povezani s njim. Ovaj indeks obuhvaća 141 zemlju odnosno njihove ekonomije, a vrednuje nacionalnu konkurentnost koja se promatra kroz skup institucija, politika i faktora koji utječu na razinu produktivnosti (*World Economic Forum*, 2019).

Tablica 11. CEE zemlje - globalni indeks konkurentnosti i ostali parametri

Zemlje/ Parametri (2019.)	Osnovi rang	Institucije	Infrastruktura	Zatupljenost IT-a	Sposobnost inovacija
	Rang (ukupno 141 zemlja)	Rang (ukupno 141 zemlja)	Rang (ukupno 141 zemlja)	Rang (ukupno 141 zemlja)	Rang (ukupno 141 zemlja)
Bugarska	49	57	56	30	48
Češka	32	44	20	42	29
Estonija	31	21	45	16	34
Hrvatska	63	77	32	60	73
Latvija	41	47	43	15	54

Litva	39	34	39	12	42
Mađarska	47	63	27	54	41
Poljska	37	60	25	51	39
Rumunjska	51	52	55	32	55
Slovačka	42	61	30	39	44
Slovenija	35	33	33	40	28
Prosječno (CEE zemlje)	42,45	49,91	36,82	35,55	44,27

Izvor: izrada autora prema *World Economic Forum* (2019)

Od CEE zemalja najbolje stoji Estonija koja se nalazi na 31. mjestu, a samo jedno mjesto ispod rangirana je Češka. Po osnovnom rangu najlošije je rangirana Hrvatska koja zauzima 63. poziciju. Ostali parametri odnose se na institucije, infrastrukturu, zastupljenost informacijske tehnologije (IT) i sposobnost inoviranja.

Na dnu tablice nalazi se izračun prosječnog ranga za svih 11 promatranih zemalja. Po tome izračunu CEE zemlje zajedno bi zauzele 42. poziciju prema indeksu konkurentnosti. Ovaj podatak je dokaz da CEE zemlje imaju još dovoljno prostora za napredak, kao i dokaz da bi trebale poraditi na inoviranju, uređenju svojih institucija i staviti fokus na projekte koji rezultiraju većom primjenom informacijske tehnologije.

Na temelju svih navedenih parametara najbolji stoji Estonija. Vrlo dobre pozicije zauzima po pitanju institucija i zastupljenosti IT-a, a najlošije je rangirana kod parametra koji se odnosi na infrastrukturu. Najlošije, kada se uzmu u obzir svi navedeni parametri, stoji Hrvatska. Osim što je najlošije rangirana po indeksu konkurentnosti, najlošiju poziciju od svih promatranih zemalja ima po čak tri kriterija (institucije, sposobnost inovacija i zastupljenost IT-a).

5.2.5. Usporedba CEE zemalja po parametrima pokretanja poslovanja

U ovom poglavlju vidljivo je kako su CEE zemlje rangirane kada se u obzir uzme pokretanje poslovanja, ali i kako su rangirane po parametrima koji se odnose na registraciju vlasništva, dobivanje kredita, plaćanje poreza i trgovanje izvan granica.

Tablica 12. CEE zemlje - pokretanje poslovanja i ostali parametri

Zemlje/ Parametri (2020.)	Osnovi rang (uključeni svi kriteriji, od 190 zemalja)	Pokretanje poslovanja (od 190 zemalja)	Registracija vlasništva (od 190 zemalja)	Dobivanje kredita (od 190 zemalja)	Plaćanje poreza (od 190 zemalja)	Trgovanje izvan granica (od 190 zemalja)
Bugarska	61	113	66	67	97	21
Češka	41	134	32	48	53	1
Estonija	18	14	6	48	12	17
Hrvatska	51	114	38	104	49	1
Latvija	19	26	25	15	16	28
Litva	11	34	4	48	18	19
Mađarska	52	87	29	37	56	1
Poljska	40	128	92	37	77	1
Rumunjska	55	91	46	25	32	1
Slovačka	45	118	8	48	55	1
Slovenija	37	41	54	119	45	1

Izvor: izrada autora prema *The World Bank* (2023)

Tablica 11. pokazuje kako su CEE zemlje rangirane po pokretanju poslovanja i ostalim povezanim faktorima. Po osnovnom rangu (koji obuhvaća i ostale navedene parametre) najbolju poziciju zauzimaju baltičke zemlje - Litva (11. mjesto), Estonija (18. mjesto) i Latvija (19. mjesto). Najlošiju poziciju ima Bugarska koja se nalazi na 61. mjestu rang liste.

Prema podacima iz tablice i svim navedenim parametrima najlakše je pokrenuti posao u Litvi, dok je najteže poslovati u Bugarskoj, Rumunjskoj i Mađarskoj. Zanimljiv podatak je taj da su CEE zemlje vrlo uspješne u trgovanju izvan granica. Takav podatak rezultat je i kohezijske politike Europske unije i nastojanja za jedinstvenim tržištem. Većina navedenih zemalja po tom parametru ostvaruju maksimalne bodove pa se tako sve nalaze na prvom mjestu.

Zanimljivost je i ta da baltičke zemlje koje po ostalim parametrima prednjače, po ovom parametru zauzimaju dosta niže pozicije od ostalih zemalja (osim Bugarske). Jedan od razloga takvom stanju je zasigurno njihov geografski položaj.

5.2.6. Usporedba CEE zemalja po indeksu ekonomskih sloboda

Indeks ekonomskih sloboda koristi se kako bi se vrednovala razina slobode i liberalnosti ekonomske aktivnosti u određenoj zemlji. Sam pojam ekonomskih sloboda odnosi se na „onaj dio slobode čovjeka koji se odnosi na materijalnu neovisnost pojedinca u odnosu na državu i ostale organizirane skupine“ (Baletić i Budak, 2007:812). Promatra se ukupno deset sloboda, a neke od njih su: sloboda poslovanja, sloboda trgovine, sloboda ulaganja, sloboda od korupcije, radna sloboda itd.

Tablica 13. CEE zemlje - indeks ekonomskih sloboda

Zemlje/ Parametri (2023.)	Bodovi (od 100)	Rang (ukupno od 176 zemalja)	Stupanj ekonomskih sloboda
Bugarska	69,3	32	umjereno slobodna
Češka	71,9	21	uglavnom slobodna
Estonija	78,6	6	slobodna
Hrvatska	66,4	46	umjereno slobodna
Latvija	72,8	17	uglavnom slobodna
Litva	72,2	20	uglavnom slobodna
Mađarska	64,1	54	umjereno slobodna
Poljska	67,7	40	umjereno slobodna
Rumunjska	64,5	53	umjereno slobodna
Slovačka	69,0	33	umjereno slobodna
Slovenija	68,5	37	umjereno slobodna

Izvor: izrada autora prema *The Heritage Foundation* (2023)

Od promatranih zemalja najbolju poziciju zauzela je Estonija (6. mjesto) te je prema stupnju ekonomskih sloboda potpuno „slobodna“. Prema tom podatku može se zaključiti kako Estonija na pravi način provodi različite aspekte ekonomske politike te da je njezina ekonomska sredina otvorena, konkurentna i učinkovita. Latvija (17. mjesto), Litva (20. mjesto) i Češka (21. mjesto) zauzimaju solidne pozicije te su prema stupnju ekonomskih sloboda „uglavnom slobodne“.

Ostale CEE zemlje rangirane su nešto niže i prema stupnju ekonomski sloboda one su „umjereno slobodne“. Najlošije pozicije zauzimaju Mađarska (54. mjesto), Rumunjska (53.

mjesto) i Hrvatska (46. mjesto). Niži indeks ekonomskih sloboda upućuje na to da zemlje imaju veći stupanj regulacija, ograničenja i intervencija vlade u ekonomiju.

6. Zemlje Središnje i Istočne Europe članice Europske unije i strukturna pomoć regionalne politike Europske unije

U poglavlju 6. analizirani su budžeti CEE zemalja za dva uzastopna višegodišnja financijska razdoblja, točnije za razdoblja: 2014. - 2020. i 2021. - 2027. Nakon toga putem grafikona prikazana je iskorištenost strukturnih i investicijskih fondova CEE zemalja za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Na kraju poglavlja napravljena je analiza iskorištenosti sredstava u tekućem financijskom razdoblju za promatrane zemlje.

6.1. Usporedba dostupnog budžeta zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije za dva uzastopna višegodišnja financijska razdoblja (2014. - 2020., 2021. - 2027.)

Tijekom razdoblja 2014. - 2020. najveći fokus stavljen je na poticanje radnih mjesta i stvaranje snažnijeg i konkurentnijeg gospodarstva, dok su u prethodnim poglavljima navedeni neki od prioritetnih ciljeva za tekuće višegodišnje financijsko razdoblje 2021. - 2027.

Regionalna politika nastavlja ulagati sredstva u zemlje Središnje i Istočne Europe. Metoda osiguravanja sredstava temelji se uglavnom na visini BDP-a *per capita*. U obzir prilikom dodjele budžeta gledaju se i stopa nezaposlenosti, klimatske promjene i slično. Ovi kriteriji dodani su kako bi se u što preciznijoj mjeri odredilo stvarno stanje pojedine zemlje i kakvi su njezini apsorpcijski kapaciteti (EBLIDA, 2020).

Dogodile su se određene promjene pri određivanju strukturne pomoći za razdoblje 2021. - 2027. u odnosu na prethodno razdoblje, a one su vidljive u narednoj tablici.

Tablica 14. Promjene u kriterijima za formiranje budžeta strukturne pomoći

Kriteriji	Udio za proračun 2014. - 2020.	Udio za proračun 2021. - 2027.
BDP	86%	81%
Tržite rada, obrazovanje i demografske promjene	14%	15%
Klimatske promjene	-	1%

Migracije	-	3%
Ukupno	100%	100%

Izvor: izrada autora prema EBLIDA (2020)

Iz tablice 14. vidljivo je kako razina BDP u najvećem postotku utječe na formiranje budžeta koji će određena zemlja imati na raspolaganju kroz strukturne i investicijske fondove. U tablici je vidljiva usporedba između dva uzastopna višegodišnja financijska razdoblja. Za tekuće razdoblje (2021. - 2027.) smanjio se postotak BDP-a (sa 86% na 81%) kako bi se uveli novi kriteriji (klimatske promjene i migracije) pri formiranju iznosa sredstava. Povećao se i postotak kriterija koji se odnosi na tržište rada, obrazovanje i demografske promjene (sa 14% na 15%). Svakako je i dalje najdominantniji kriterij BDP i uvelike odskače po važnosti od ostalih.

Tablica 15. Usporedba budžeta CEE zemalja za dva uzastopna višegodišnja proračunska razdoblja (2014. - 2020., 2021. - 2027.)

Zemlje/ Razdoblje financiranja	2014. - 2020. (u EUR)	2021. - 2027. (u EUR)	Promjena (u mlrd. EUR)
Bugarska	11 168 688 496	9 507 781 304	- 1,66
Češka	25 783 055 086	21 054 118 518	- 4,73
Estonija	4 884 960 075	3 369 336 786	- 1,51
Hrvatska	12 192 960 533	8 706 569 538	- 3,48
Latvija	6 226 688 538	4 434 286 919	- 1,80
Litva	9 334 655 430	6 274 258 344	- 3,06
Mađarska	27 158 525 188	21 730 104 204	- 5,43
Poljska	91 273 314 936	75 460 140 261	- 14,81
Rumunjska	35 207 348 734	30 986 467 853	- 4,22
Slovačka	16 573 839 731	12 593 734 933	- 3,98
Slovenija	4 514 507 753	3 242 067 453	- 1,27

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz tablice 15. vidljiva su ukupna sredstva koju su bila na raspolaganju zemljama u razdoblju od 2014. do 2020. godine te sredstva koja su im na raspolaganju u tekućem razdoblju. Kao što je već ranije spomenuto Poljska je najveća od navedenih zemalja te je razumljivo kako će imati najviše sredstava na raspolaganju. Zanimljiv podatak je da su sve zemlje ostvarile pad u visini dostupnih sredstava za financiranje pa samim tim moraju birati perspektivnije i konkretnije

projekte. Najmanju razliku između dostupnih budžeta ima Slovenija i to u iznosu smanjenja od 1,27 mlrd. EUR.

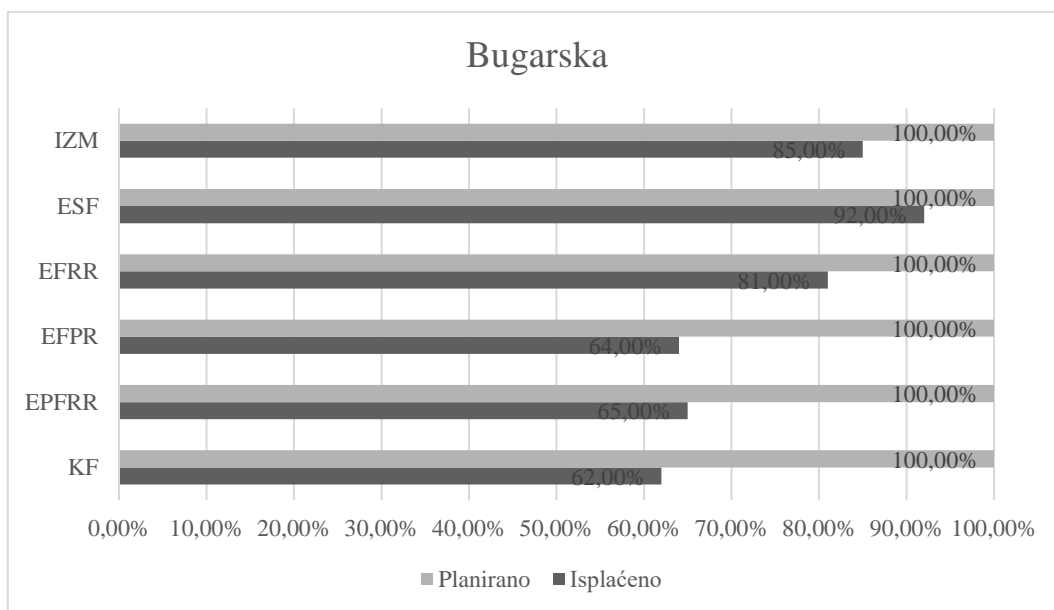
6.2. Iskorištenost strukturne pomoći zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije za višegodišnje financijsko razdoblje 2014. - 2020.

U ovom poglavlju nalaze se grafikoni za svih 11 promatranih CEE zemalja. Prema podacima iz grafikona vidljivo je u kojem postotku su zemlje iskoristile sredstva iz strukturnih i investicijskih fondova. Za svaku zemlju navedeno je već prethodno spomenutih pet ESI fondova (KF, EFRR, EPFRR, ESF) uz IZM (Inicijativa za zapošljavanje mladih). Navedeni su neki od uspješnih projekata i poteza zemalja, ali i određeni problemi s kojima su se susrele.

6.2.1. Bugarska

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Bugarske za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 1. Iskorištenost strukturne pomoći u Bugarskoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 1. vidljivo je u kojem je postotku Bugarska iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. U najvećem postotku iskoristila je Europski socijalni fond i to 92% planiranih sredstava. U najmanjoj mjeri iskoristila je sredstva iz Kohezijskog fonda, a postotak iskorištenosti iznosi 62%.

Gledajući postotke iskorištenosti za sve fondove vidljivo je da je Bugarska mogla u većoj mjeri iskoristiti i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo te Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. Kada su u pitanju sredstva za Europski socijalni fond od planiranih 1,74 mlrd. EUR, Bugarska je iskoristila 1,60 mlrd. EUR. Od svih navedenih fondova Bugarska je najviše sredstava imala za Europski fond za regionalni razvoj u iznosu od 3,90 mlrd. EUR, a od planiranih sredstava iskoristila je 3,16 mlrd. EUR.

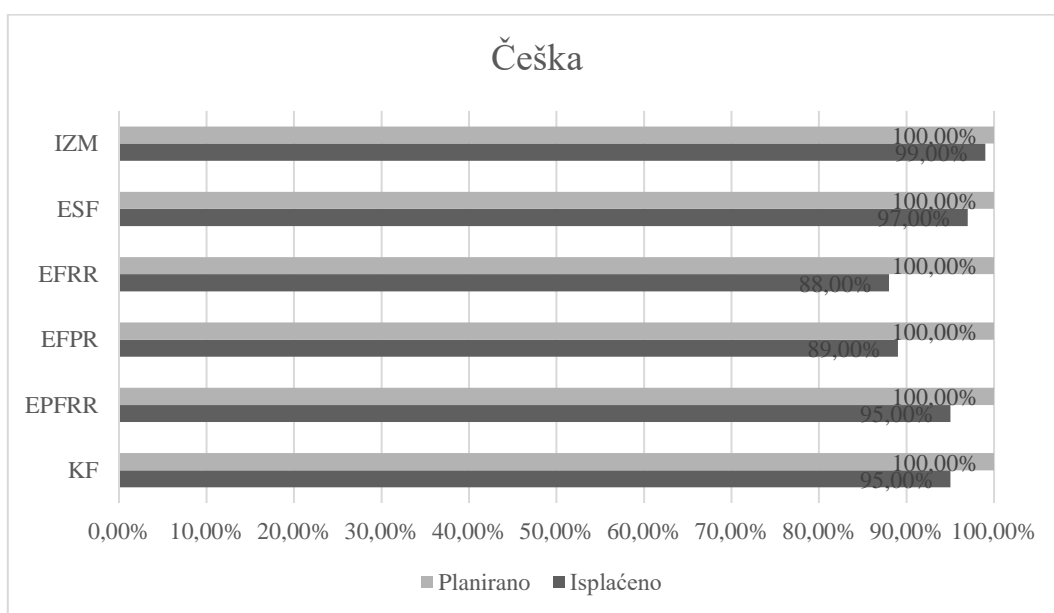
Bugarska je u ovom razdoblju sva sredstva za financijske instrumente iz ESI fondova objedinila u jedan zajednički fond koji djeluje po principima specijalizacije i ekonomske učinkovitosti. Veliki naglasak je stavljen i na Inicijativu za mala i srednja poduzeća kako bi se bugarskim poduzećima omogućio lakši pristup financiranju. Fokus upravljačkih tijela nije bio odmah usmjeren na ovo financijsko razdoblje već za završavanje projekata iz prethodnoga te je to

dovelo do čestih promjena i kašnjenja u provedbi projekata u promatranom razdoblju. Jedan od važnijih projekata financiranih sredstvima iz Europskih fondova je „Sofia Tech Park“, tj. prvi znanstveni i tehnološki park u Bugarskoj izgrađen za razmjenu znanja i ideja između vlade, društva, poduzeća i obrazovnih ustanova (KPMG, 2017).

6.2.2. Češka

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Češke za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 2. Iskorištenost strukturne pomoći u Češkoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 2. vidljivo je u kojem je postotku Češka iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju do 2014. do 2020. godine. U najvećem postotku iskoristila je sredstva iz Inicijative za zapošljavanje mladih i to 99% od planiranih sredstava. Najmanji postotak iskorištenosti je 88% i to za Europski fond za regionalni razvoj. U grafikonu je vidljivo kako je

Češka vrlo uspješna u implementaciji planiranih sredstava te joj za čak četiri fonda postotak iskorištenosti prelazi 90%.

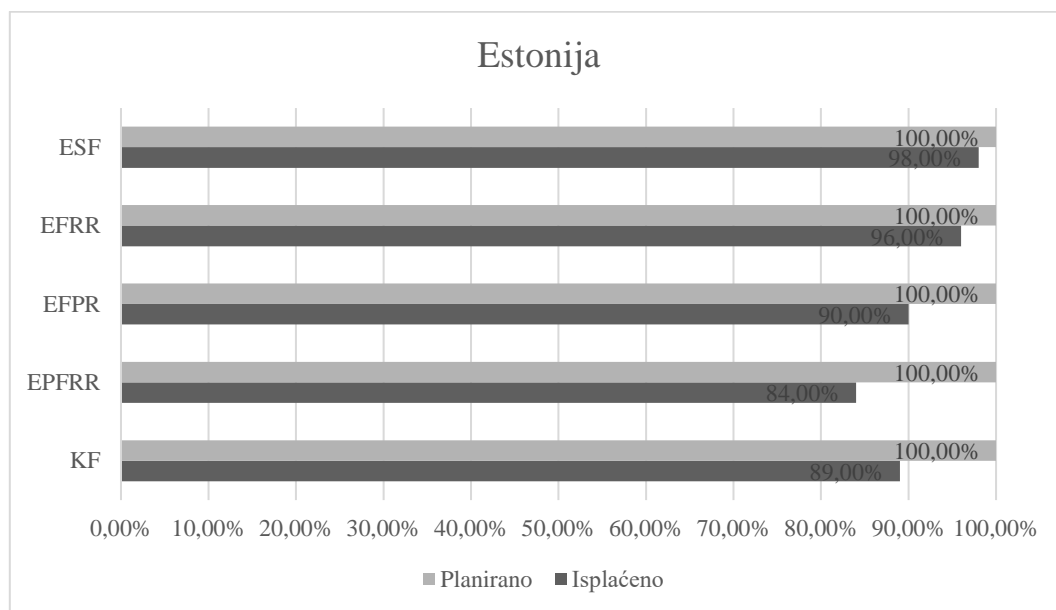
Najviše sredstva imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj i to u iznosu od 12,85 mlrd. EUR. Za navedeni fond iskoristila je, kao što je već navedeno 88% sredstava što bi u iznosu bilo 11,37 mlrd. EUR. Drugi po redu fond, iz kojeg je Češka imala najviše sredstva na raspolaganju, je Kohezijski fond, a njegov iznos je čak duplo manji od iznosa za Europski fond za regionalni razvoj.

Češka je uvelike poboljšala svoj elektronički sustav upravljanja i praćenja bespovratnih sredstava za planirane projekte. U ovom razdoblju prednost je stavljena na kvaliteti, a ne kvantiteti. Problem je imala s nedostatkom apsorpcijskih kapaciteta što je dovelo do usporavanja cijelog procesa isplate sredstava, ali i sa sporim procesom evaluacije i selekcije projekata (KPMG, 2017). Neki od uspješnih projekata iz ovog financijskog razdoblja su otvaranje računalnog centra koji potiče inovacije i istraživanje, laserski sustav koji je instaliran u istraživačkoj ustanovi te novi objekt za obuku u regiji Vysočina (European Commission, 2023).

6.2.3. Estonija

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Estonije za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 3. Iskorištenost strukturne pomoći u Estoniji

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 3. vidljivo je u kojem je postotku Estonija iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najveći postotak iskorištenosti ima za Europski socijalni fond, a on iznosi 98%. Najmanje je iskoristila sredstva za Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj u postotku od 84%. Estonija je vrlo uspješna u iskorištavanju bespovratnih sredstava.

Iako su sve ostale CEE zemlje u ovom višegodišnjem financijskom razdoblju koristile i sredstva iz Inicijative za zapošljavanje mladih, kod Estonije to nije bio slučaj. Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a iskoristila je 1,98 mlrd. EUR od planiranih 2,05 mlrd. EUR. Najmanje sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (0,10 mlrd. EUR).

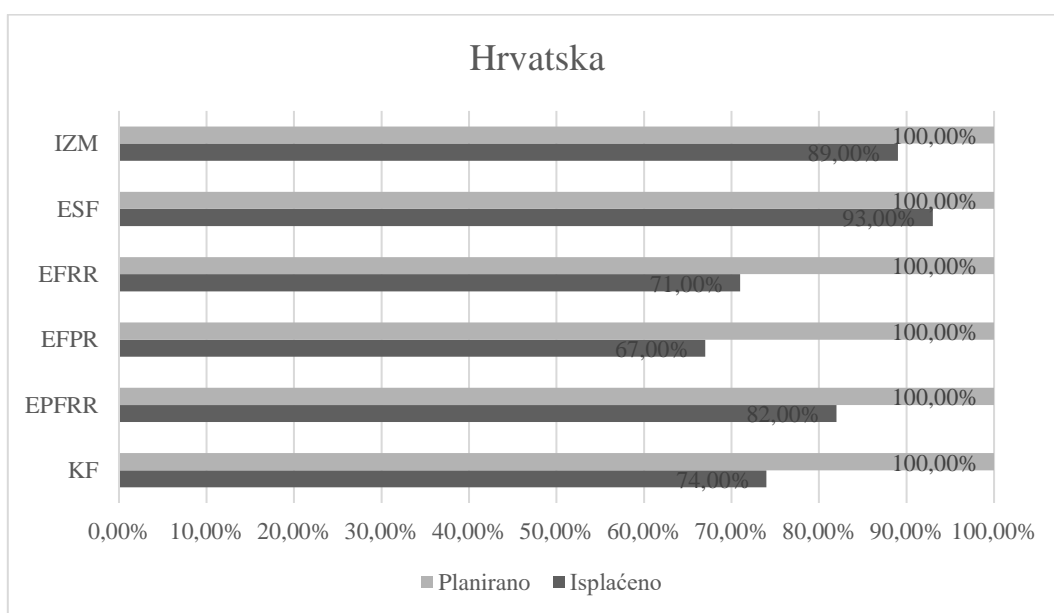
Estonija je u promatranom razdoblju uspješno koristila ESI fondove u raznim područjima. Naglasak je stavila na poboljšanje radnih mjesta u centrima za istraživanje i razvoj kako bi postigla i održala međunarodnu konkurentnost. Značajna sredstva uložena su i u obnovu obrazovnih ustanova kako bi se poboljšali uvjeti učenja uz što moderniji pristup s više mogućnosti. Estonija je u ovom razdoblju naučila da je potrebno ulagati više sredstava i u razvoj

održivih prijevoznih rješenja, a mnogo mjesta za poboljšanje ima na području povećanja stope zaposlenosti. Od značajnijih projekata, u ovom razdoblju završen je projekt „GBC“ (*Gene and Biotechnology Centre*). Cilj ovog projekta je osigurati međunarodnu konkurentnost Estonije na području biotehnologije kao jednog od ključnih područja istraživanja i razvoja (KPMG, 2017).

6.2.4. Hrvatska

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Hrvatske za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 4. Iskorištenost strukturne pomoći u Hrvatskoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 4. vidljivo je u kojem je postotku Hrvatska iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najviše sredstava je iskoristila iz Europskog socijalnog fonda i to u postotku od 93%, dok je najmanji postotak iskorištenosti imala za Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (67%). Hrvatska bi zasigurno u sljedećem financijskom

razdoblju treba iskoristi veći postotak planiranih sredstava jer je u promatranom razdoblju samo za jedan fond imala više od 90% iskorištenosti planiranih sredstva.

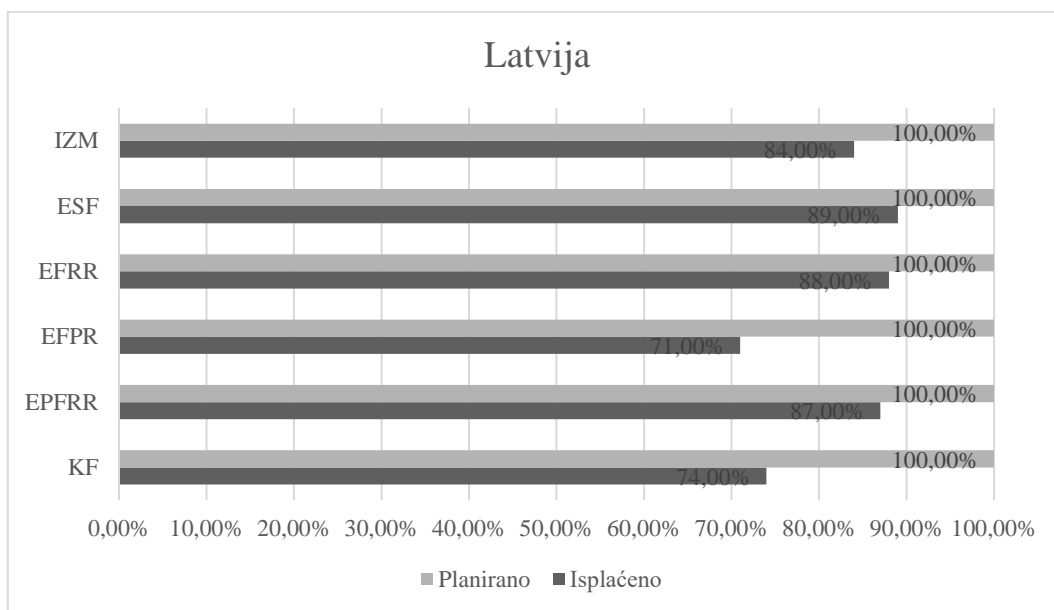
Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Za navedeni fond iskoristila je 3,43 mlrd. EUR od planiranih 4,83 mlrd. EUR. Iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, kao što je već navedeno, iskoristila je najmanje sredstva točnije 0,17 mlrd. EUR od planiranih 0,25 mlrd. EUR.

Hrvatska je članicom postala 2013. godine pa je pristupom u ESI fondove postigla mnoge pozitivne rezultate te započela mnogobrojne investicijske projekte. Od 2016. godine Hrvatska ostvaruje rast u iskoristivosti fondova zbog brojnih natječaja i učinkovitijeg sustava upravljanja europskim fondovima. Problem je nastao pri nedostatku kvalificiranog osoblja koje bi se bavilo područjem strukturnih i investicijskih fondova te projektima u sklopu njih. Nadalje, Hrvatska i dalje treba uložiti više napora kako bi ostvarila što veću apsorpciju bespovratnih sredstava (KPMG, 2017). Neki od važnijih projekata koji su financirani u ovom razdoblju su: angažiranje mladih poduzetnika u sektoru ekološke poljoprivrede te povećanje broja pomoćnika u nastavi kako bi se dodatno potaknulo uključivanje učenika s poteškoćama (European Commission, 2023).

6.2.5. Latvija

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Latvije za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 5. Iskorištenost strukturne pomoći u Latviji

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 5. vidljivo je u kojem je postotku Latvija iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najviše je sredstava iskoristila iz Europskog socijalnog fonda i to u postotku od 89%, dok je najmanje sredstava iskoristila iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo i to u postotku od 71%.

Vidljivo je kako Estonija uglavnom dobro iskoristila sredstva iz ESI fondova, no ni za jedan fond nema postotak iskorištenosti veći do 90%. Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj i to 2,67 mlrd. EUR. Iz navedenog fonda iskoristila je 88% sredstva, tj. 2,35 mlrd. EUR. Najmanje sredstava nakon Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, iskoristila je iz Kohezijskog fonda i to 0,92 mlrd. EUR od planiranih 1,25 mlrd. EUR.

Latvija je u ovom razdoblju najveći naglasak stavila na projekte povezane s unapređivanjem ekološki održivih resursa te modernizaciju i rekonstrukciju državnih prometnica. Naglasak je stavila i na nezaposlene osobe koje su bile uključene u osposobljavanje kako bi poboljšale svoje kompetencije. Najveći uspjeh bio je provedba načela regionalizacije osigurajući ravnomjerniju potporu svim regijama u zemlji. 2016. godine usporio se rast BDP-a zbog negativnih utjecaja iz vanjskog okruženja. Još jedan od problema bio je loša kvaliteta prijavljenih projekata pa su

neki od njih zahtijevali dodatne prilagodbe (KPMG, 2017). Jedan od važnijih projekata bio je povezan sa sveučilištem u Latviji. Cilj je bio uspostaviti moderan akademski centar s najsuvremenijom infrastrukturom. Kao dio projekta izgrađena je i tzv. „House of Nature“ za znanstvena istraživanja (European Commission, 2023).

6.2.6. Litva

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Litve za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 6. Iskorištenost strukturne pomoći u Litvi

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 6. vidljivo je u kojem je postotku Litva iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najveći postotak iskorištenosti imala je za Kohezijski fond gdje je ostvarila stopostotnu isplatu sredstava. Najmanje sredstava iskoristila je iz

Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo i to u postotku od 75%. Litva za čak četiri fonda (KF, EFRR, ESF, IZM) ima vrlo visok postotak iskorištenosti sredstava.

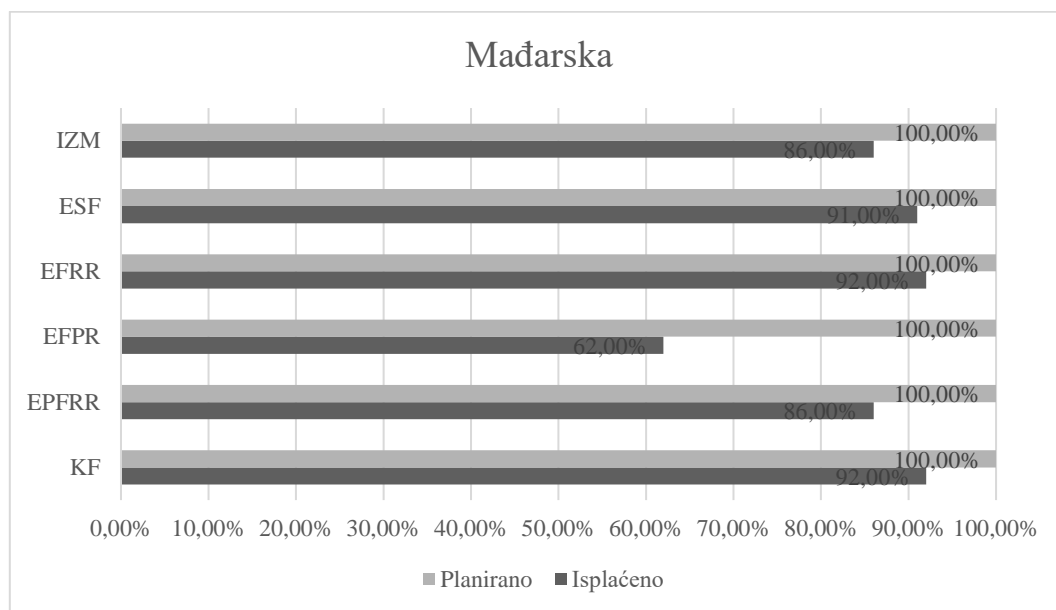
Osim Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, Litva bi mogla više sredstva iskoristi i iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj i to 3,68 mlrd. EUR, a iskoristila je 96% sredstava odnosno 3,52 mlrd. EUR.

Litva je fokus stavila na poboljšanje konkurentnosti poslovanja, povećanje financijske potpore poduzetnicima, modernizaciju proizvodnje te integraciju nezaposlenih osoba na tržište rada. Vrlo povoljne rezultate ostvarila je pri ulaganju u istraživanje, razvoj i energetske učinkovitost. Pozitivan primjer je i taj što velike napore ulaže u inicijative za zapošljavanje mladih kako bi što uspješnije razvili svoje karijere. Problem je nastao jer su određeni projekti iz područja okoliša, održivog korištenja resursa i prilagodbe klimatskih promjenama kasnili pa su zbog toga morali prolaziti dodatne kontrole kako bi se sredstva što učinkovitije iskoristila. Na određenim područjima nije bilo dovoljno prijavljenih projekata kao što se očekivalo (KPMG, 2017). Neki od projekata koji su provedeni su: poboljšanje mreže informacijske tehnologije u ruralnim područjima te kolektivni pristup transparentnosti (European Commission, 2023).

6.2.7. Mađarska

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Mađarske za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 7. Iskorištenost strukturne pomoći u Mađarskoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 7. vidljivo je u kojem je postotku Mađarska iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najviše sredstava iskoristila je iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda i to 92% od planiranih sredstava. Najmanji postotak iskorištenosti ima za Europski fond za pomorstvo i ribarstvo od 62%. Mađarska ima za većinu fondova vrlo dobar postotak iskorištenosti sredstava.

Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Od planiranih 11,38 mlrd. EUR iskoristila je 10,53 mlrd. EUR. Za Kohezijski fond iskoristila je od planiranih 6,03 mlrd. EUR, 5,55 mlrd. EUR. Najmanje sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo i to u iznosu od 0,04 mlrd. EUR.

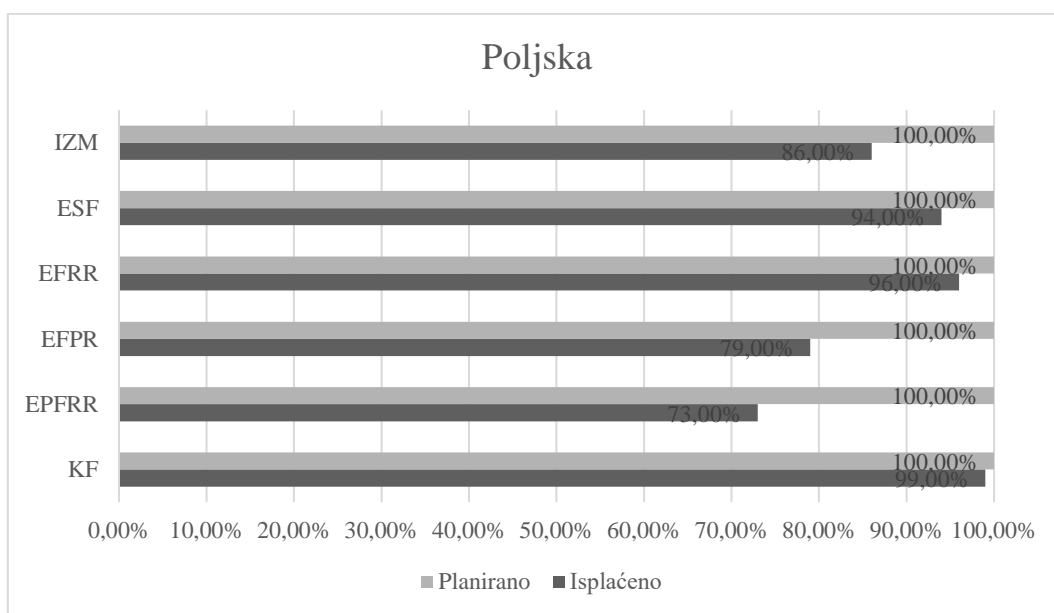
Mađarska je u ovom financijskom razdoblju ostvarila puno veću iskorištenost sredstava nego u prethodnom. Gotovi svi programi koji se financiraju iz ESI fondova su doživjeli rast plaćanja. Veliki utjecaj na to je imala transformacija sustava za provedbu projekata, a to je omogućilo veću apsorpciju, veću odgovornost i bolju realizaciju. Uspjeh je vidljiv i u sektoru malih i srednjih poduzeća gdje je poduzećima s uspješnim investicijskim projektima dodijeljeno više sredstava te u ostvarenom infrastrukturnom razvoju (npr. promet). Problem s kojim se

Mađarska susrela u ovom razdoblju odnosio se na isplate sredstava vezane za projekte ruralnog razvoja pa je zbog toga došlo do organizacijskih promjena (KPMG, 2017). Neki od uspješno provedenih projekata su: puštanje u promet hibridnih busova kako bi se potaknuo ekološki prihvatljiviji javni prijevoz i integriranje biciklizma u javni prijevoz Budimpešte kako bi se smanjila emisija štetnih plinova (European Commission, 2023).

6.2.8. Poljska

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Poljske za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 8. Iskorištenost strukturne pomoći u Poljskoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 8. vidljivo je u kojem je postotku Poljska iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. U najvećem postotku iskoristila je Kohezijski fond i to 99% planiranih sredstava. Najmanji postotak iskorištenosti sredstava ima za Europski

poljoprivredni fond za ruralni razvoj i to u visini od 73%. Poljska za tri fonda ima postotak iskorištenosti sredstava veći od 90%, dok za preostale fondove nema manji postotak iskorištenosti od 70%.

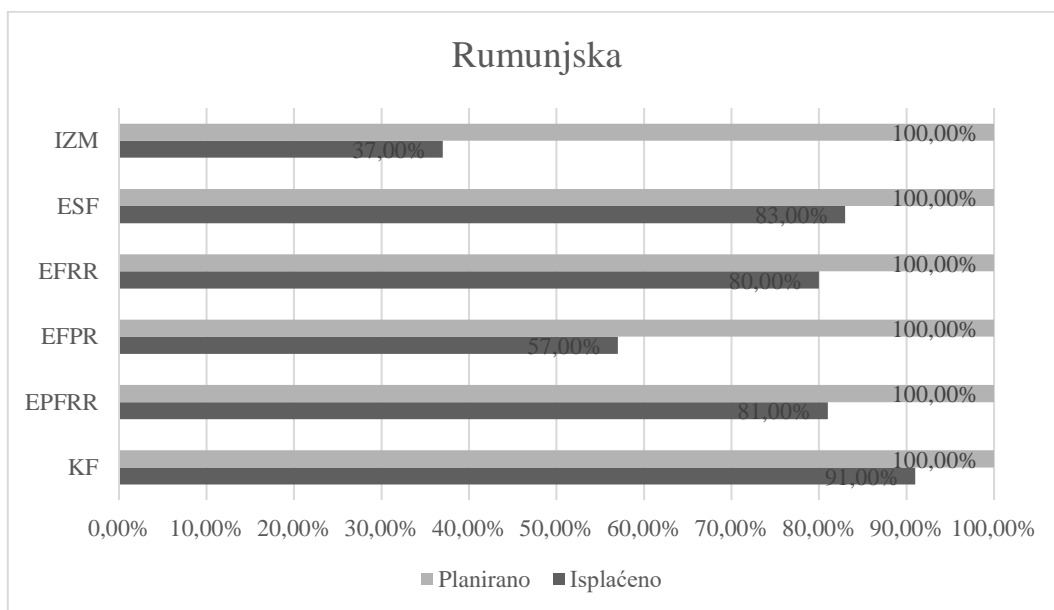
Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu od 42,16 mlrd. EUR, a od toga iznosa iskoristila je 96% sredstava, tj. 40,65 mlrd. EUR. Za Kohezijski fond, kao što je već navedeno, iskoristila je 99% planiranih sredstava (22,92 od 23,14 mlrd. EUR). U sljedećem razdoblju trebala bi iskoristiti više sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.

U ovom razdoblju prioriteti Poljske bili su daljnji razvoj cestovne i željezničke infrastrukture, proizvodnja i distribucija električne energije, zaštita okoliša i povećanje konkurentnosti. Velik dio sredstava bio je namijenjen i inovacijama i poduzećima zbog fokusa na suradnji između znanosti i gospodarstva. Provela je i mnoge projekte koji naglasak stavljaju na ekološki prihvatljivijem gradskom prijevozu. Regije u Poljskoj mogle su na lakši način voditi projekte povezane s regionalnom politikom zbog temeljitijeg usklađivanja potreba i financija. Problemi s kojima se Poljska susrela u ovom razdoblju odnosili su se na previše birokracije koja je otežavala korisnicima provedbu projekata, a samim tim i uzrokovala kašnjenje mnogih od njih (KPMG, 2017). Neki od provedenih projekata bili su: nov model zapošljavanja koji je za cilj imao rješavanje prepreka dugotrajne nezaposlenosti te otvaranje poduzetničkog inkubatora čiji je cilj umrežavanje i konzultiranje poduzetnika (European Commission, 2023).

6.2.9. Rumunjska

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Rumunjske za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 9. Iskorištenost strukturne pomoći u Rumunjskoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 9. vidljivo je u kojem je postotku Rumunjska iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Od svih promatranih fondova, najviše je iskoristila Kohezijski fond i to u postotku od 91%. To je ujedno i jedni fond za kojeg ima postotak veći od 90%. Najmanje je iskoristila Inicijativu za zapošljavanje mladih, a postotak iskorištenost je 37% što znači da nije ni polovično iskoristila planirana sredstva.

U većoj mjeri svakako bi trebala iskoristiti i sredstva iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo jer je postotak iskorištenosti tek 57%. Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a iskoristila je 9,88 mlrd. EUR od planiranih 12,38 mlrd. EUR. Sljedeći fond po visini sredstava bio je Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, a iz njega je isplaćeno 8,83 mlrd. EUR od planiranih 10,97 mlrd. EUR.

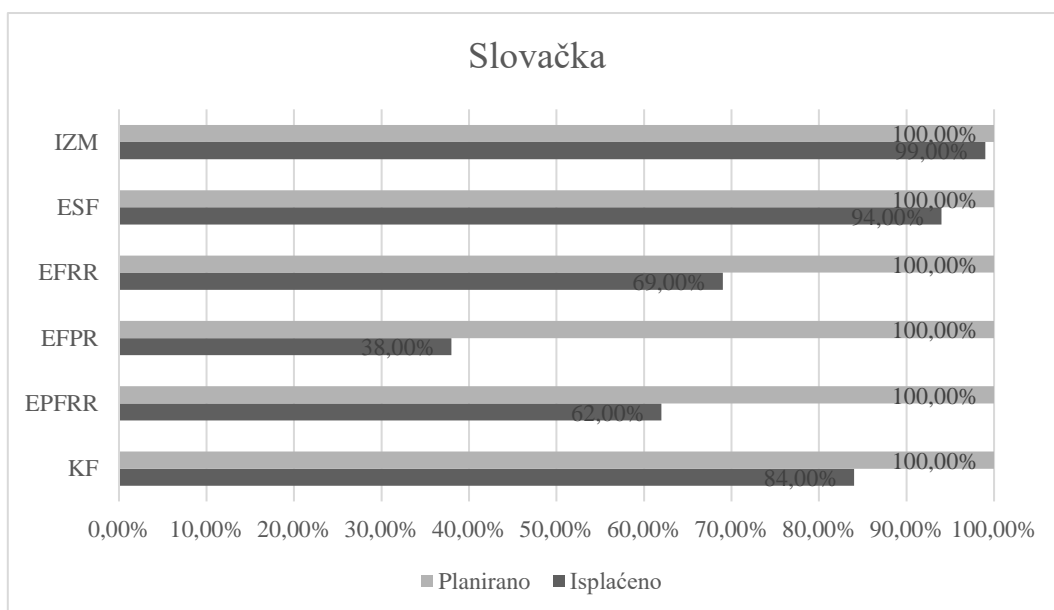
Rumunjska je u ovom razdoblju definitivno trebala iskoristiti više planiranih sredstava. Očekuje se kako će u sljedećem financijskom razdoblju to i učiniti. Uspjela je i dalje stabilno provoditi projekte vezane za ruralni razvoj. Nadalje, donijela je određena poboljšanja u sustavu koji se bavi projektima financiranim iz fondova Unije. Ta poboljšanja povoljno su utjecala na učinkovitost i evaluaciju projekata, ali i smanjila vrijeme potrebno za podnošenje zahtjeva.

Problem je nastao pri upravljanju kadrovima i odgađanju ispunjavanja uvjeta za provedbu samih projekata (KPMG,2017). Uspješno provedeni projekti u ovom financijskom razdoblju bili su sljedeći: provedba projekta „RO-NET“ kojim se nastavila izgradnja infrastrukture za pružanje širokopojasnog interneta stanovnicima zabačenijih područja te provedba projekta proširenja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u makroregiji Bucharest-Ilfov (*European Commission, 2023*).

6.2.10. Slovačka

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Slovačke za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 10. Iskorištenost strukturne pomoći u Slovačkoj

Izvor: izrada autora prema *European Commission (2023)*

Iz grafikona 10. vidljivo je u kojem je postotku Slovačka iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najviši postotak iskorištenosti sredstava ima

kod Inicijative za zapošljavanje mladih i to u visini od 99%, dok je najmanji postotak iskorištenosti 38% za Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Slovačka iz određenih fondova (IZM, KF, ESF) vrlo uspješno koristi sredstva, dok bi za određene fondove (EFPR, EPFRR, EFRR) trebala uložiti više napora kako bi se sredstva iskoristila.

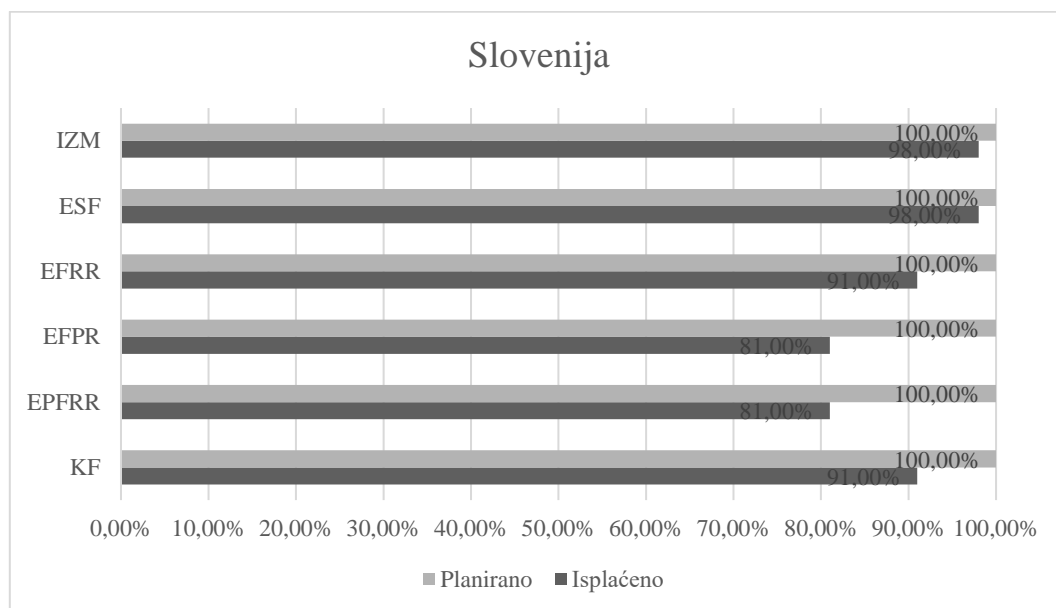
Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu od 7,17 mlrd. EUR, a iskoristila ih je u postotku od 69% što bi u iznosu bilo 4,94 mlrd. EUR. Najmanje sredstava imala je iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo u iznosu od 0,09 mlrd. EUR, a zanimljiv podatak je taj da je iskoristila samo 0,04 mlrd. EUR, tj. 38% od planiranih sredstava.

Slovačka je u ovom razdoblju povećala transparentnost upravljanja samim fondovima te pojednostavila procese kao što su podnošenje, evaluacija, priprema i provedba projekata. Kako bi još dodatno pojednostavila proces, Slovačka je smanjila broj operativnih programa u usporedbi s prethodnim programskim razdobljem. Probleme je imala s kašnjenjem projekata zbog problema povezanih s javnom nabavom i nedovoljnih provjera. Također, problem je imala i sa značajnom fluktuacijom stručnjaka na rukovodećim pozicijama (KPMG, 2017). Neki od uspješno realiziranih projekata koji su financirani sredstvima iz navedenih fondova su: izgradnja 11 217,00 km autoceste na dionici Fričovce - Svinia u regiji Prešov kako bi se poboljšala povezanost i gospodarstvo ovog područja te novi tramvaji u Bratislavi radi smanjenja uporabe automobila u gradskom prijevozu (European Commission, 2023).

6.2.11. Slovenija

U ovom poglavlju nalazi se grafikon iz kojeg je vidljiva iskorištenost strukturne pomoći Slovenije za višegodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Grafikon 11. Iskorištenost strukturne pomoći u Sloveniji

Izvor: izrada autora prema *European Commission* (2023)

Iz grafikona 11. vidljivo je u kojem je postotku Slovenija iskoristila planirana sredstva iz ESI fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Najviši postotak iskorištenosti sredstava od 98% ostvarila je iz Europskog socijalnog fonda i Inicijative za zapošljavanje mladih. Najmanji postotak iskorištenosti sredstava od 81% ostvarila je iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo te Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Slovenija za sve fondove ostvaruje visok postotak iskorištenosti sredstava, a za četiri fonda taj je postotak veći od 90%.

Najviše sredstava imala je na raspolaganju iz Europskog fonda za regionalni razvoj i to u iznosu od 1,67 mlrd. EUR, a od tog iznosa isplaćeno je 1,53 mlrd. EUR što je u postotku 91%. Za Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj imala je na raspolaganju 1,16 mlrd. EUR, a iskoristila je 81% sredstava odnosno 0,94 mlrd. EUR.

Glavni prioriteti Slovenije u ovom razdoblju bili su okoliš, inovacije i promet. Najveći dio novca uložila je u regionalni razvoj. Posebnu pozornost posvetila je projektima koji otvaraju nova radna mjesta, poboljšavaju kvalitetu života građana i onima koji u konačnici utječu na gospodarski rast. Fokus je bio i na projektima koji su orijentirani na istraživanje i razvoj te primjenu IT tehnologije. Problem je nastao jer je Slovenija u ovom razdoblju imala manje

financijskih sredstava na raspolaganju iz ESI fondova, uspoređujući s prethodnim razdobljem, pa je tako morala koristiti sredstva na strukturiran i učinkovit način (KPMG, 2017). Neki od uspješno provedenih projekata su: unaprjeđeno gospodarenje otpadom u središnjom Sloveniji i nadogradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u regiji Zahodna kako bi se zaštitio okoliš i izvori pitke vode (European Commission, 2023).

6.3. Iskorištenost strukturne pomoći zemalja Središnje i Istočne Europe članica Europske unije u tekućem višegodišnjem financijskom razdoblju 2021. - 2027.

U ovom poglavlju vidljiva su odobrena i isplaćena sredstva CEE zemljama u tekućem višegodišnjem financijskom razdoblju (2021. - 2027.). U tablici se nalazi i postotak isplaćenih sredstava u odnosu na odobrena sredstva.

Tablica 16. Iskorištenost strukturne pomoći CEE zemalja u tekućem financijskom razdoblju 2021. - 2027.

Zemlje/ Parametri (2023.)	Odobrena sredstva (u EUR)	Isplaćena sredstva (u EUR)	Postotak isplaćenih sredstava u odnosu na odobrena sredstva
Bugarska	9 507 781 304	249 947 417	3,0%
Češka	21 054 118 518	441 713 870	2,0%
Estonija	3 369 336 786	80 694 457	2,0%
Hrvatska	8 706 569 538	215 805 372	2,0%
Latvija	4 434 286 919	108 941 105	2,0%
Litva	6 274 258 344	151 853 773	2,0%
Mađarska	21 730 104 204	606 123 144	3,0%
Poljska	75 460 140 261	1 848 030 042	2,0%
Rumunjska	30 986 467 853	753 264 541	2,0%
Slovačka	12 593 734 933	310 253 183	2,0%
Slovenija	3 242 067 453	78 464 441	2,0%

Izvor: izrada autore prema European Commission (2023)

Iz tablice 16. vidljivo je koliko je za svaku pojedinu CEE zemlju odobreno sredstava te koliko je njih do sada isplaćeno u tekućem višegodišnjem financijskom razdoblju. Vidljivo je da je postotak isplaćenih sredstava u odnosu na odobrena sredstva kod većine zemalja isti (2%). Taj

podatak govori da zemlje u jednakoj mjeri troše sredstva te da je potrebno vrijeme za implementaciju svih planiranih projekata i postepeno trošenje dostupnih sredstava. Mađarskoj i Bugarskoj zasad je isplaćeno najviše sredstva i to 3% u odnosu na sva dostupna sredstva.

7. Rasprava

Postojanje regionalne politike Europske unije ima iznimnu važnost za smanjenje regionalnih nejednakosti unutar Unije. Za zemlje Središnje i Istočne Europe (CEE) ova politika je jedna od najvažnijih politika otkada su postale članicama Europske unije. Provedba regionalne politika ima mnogobrojne važnosti, a neke od nju su sljedeće: smanjenje ekonomske nejednakosti, poticanje ravnomjernog razvoja, poboljšanje životnog standarda te povećanje konkurentne sposobnosti. Svoje ciljeve provodi pomoću Europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Regionalna politika Europske unije ima za cilj smanjiti i ekonomske razlike između bogatih i siromašnih regija. Upravo kroz fondove i različite programe pruža financijsku pomoć manje razvijenim regijama kako bi se poboljšala njihova konkurentnost i ekonomska održivost. Vrlo je važno da se potaknu najmanje razvijene regije kako bi u što većoj mjeri pokušale sustići one razvijenije. Nesrazmjer u razvijenosti uvelike utječe i na životni standard građana tih područja. Zbog toga je važno ulagati u infrastrukturu, obrazovanje, zdravstvo i ostale sektore koji doprinose povećanju životnog standarda.

Regionalna politika potiče regije da identificiraju svoje konkurentne prednosti i razvijaju strategije za gospodarski rast te im to pomaže da postanu konkurentnije na globalnom tržištu. Smanjenje regionalnih nejednakosti doprinosi jačanju europskog identiteta jer se osigurava da svi građani Europske unije imaju pristojne uvjete za život i mnogobrojne prilike za osobni i profesionalni razvoj. Ako se životni standard manje razvijenih regija poveća to će zasigurno rezultirati i smanjenju migracija. Što je određeno područje razvijenije manja je vjerojatnost da će ih građani napuštati.

CEE zemlje postale su članicama Europske unije kroz posljednja dva desetljeća. Godina pristupanja je od velike važnosti jer su od tada zemlje uključene u financiranje iz ESI fondova te su uključene u sve programe regionalne politike. Hrvatska je od svih promatranih zemalja, zadnja postala članicom Unije. Prije Hrvatske, 2007. godine članicama Unije postale su Bugarska i Rumunjska. Upravo ove tri zemlje imaju najmanju visinu BDP-a *per capita*. Ovaj parametar glavni je pri određivanju iznosa koje će zemlje imati na raspolaganju iz fondova za višegodišnje financijsko razdoblje. Iako su Bugarska i Rumunjska postale članicama šest godina prije Hrvatske i dalje nemaju veći BDP *per capita* od nje. Hrvatska je primjerice

najlošija od svih zemlja po stopi nezaposlenosti. Upravo ove tri zemlje imaju najviše mjesta za napredak te svakako trebaju uložiti više napora kako bi poboljšale ekonomske parametre. Od promatranih zemalja, kada se uzmu u obzir svi navedeni parametri u poglavlju 5., najbolje stoje Estonija, Litva i Latvija. Ove zemlje najbolje su rangirane po indeksu ekonomskih sloboda te rangu koji se odnosi na pokretanje poslovanja, a imaju i solidan BDP *per capita*.

U poglavlju 6. prikazano je kako su zemlje iskoristile ESI fondove u razdoblju od 2014. do 2020. Zemlje su se u ovom razdoblju uglavnom fokusirale na to da moderniziraju sustave preko kojih se vrše prijave projekata, njihova evaluacija i dodjeljivanje sredstava. Veliki fokus stavile su na konvergenciju, regionalnu konkurentnost, povećanje zapošljavanja, teritorijalnu suradnju, učinkovitost resursa i održivost. CEE zemlje provele su i mnogobrojne projekte kako bi osigurale svojim građanima što dostojniji životni standard. Neki od projekata odnosili su se na to da osiguraju građanima pristup informacijskoj tehnologiji, da osiguravaju veće kapacitete javnog prijevoza, poboljšaju infrastrukturu institucija za istraživanje i razvoj i sl. Susrele su se i sa brojnim problemima, a oni su se uglavnom odnosili da kašnjenje provedbe planiranih projekata, nedostatak kvalificiranog kadra i lošu kvalitetu prijavljenih projekata što je rezultiralo mnoštvom organizacijskih promjena.

Od CEE zemalja najbolju iskorištenost fondova za višegodišnji financijski okvir od 2014. do 2020. ima Češka koja se iskoristila 93,83% svih planiranih sredstava. Nakon nje, vrlo uspješne CEE zemlje u iskorištavaju strukturnih i investicijskih fonda su: Estonija, Litva i Slovenija. Najmanji postotak iskorištenosti svih planiranih sredstava imale su: Rumunjska (71,50%), Slovačka (74,33%) i Bugarska (74,83%). Svakako je važno za naglasiti da su zemlje imale bolju iskorištenost fondova nego u prethodnom razdoblju. Za Hrvatsku je ovo bilo prvo višegodišnje razdoblje za koje je mogla trošiti sredstva iz fondova, pa uzimajući u obzir taj podatak ona je vrlo solidno iskoristila sredstva iz fondova (u postotku od 79,33%).

Kada je u pitanju tekuće višegodišnje proračunsko razdoblje, većina zemalja zasad u istom postotku troše sredstva (2,0%), a u iskorištenosti sredstava iz fondova zasad prednjače Bugarska i Mađarska u postotku od 3,0%.

8. Zaključak

Regionalna politika Europske unije, poznata i kao kohezijska politika, ostaje središnja komponenta investicijske strategije s ciljem postizanja održivog i uravnoteženog razvoja među državama članicama. Tijekom vremena, njezin opseg i važnost su evoluirali kako bi se prilagodili potrebama proširenja Europske unije, dok su regionalne nejednakosti postajale sve izraženije.

Sustavne razlike u regionalnom razvoju unutar Europske unije predstavljaju stalnu prepreku ostvarenju kohezije i ravnotežnog razvoja. Nacionalne politike članica igraju ključnu ulogu u postavljanju ciljeva koji se potiču financiranjem putem fondova Europske unije. Financiranje regionalne politike dolazi iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondovi). Kvalificirani i informirani stručnjaci imaju ključnu ulogu u osiguravanju uspješne provedbe projekata u skladu s europskim procedurama. Paralelno, učinkovito upravljanje projektima i precizno definirani projektni prijedlozi su od temeljne važnosti.

U suvremenom kontekstu, regionalna politika EU je postala neizostavna komponenta u okviru Europske unije, usmjerena na izgradnju ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Europske regije variraju u ekonomskoj strukturi, povijesnom naslijeđu, vještinama radne snage, tehnološkim profilima i institucionalnim kapacitetima. Ova raznolikost se također odnosi na većinu zemalja Središnje i Istočne Europe (CEE).

CEE zemlje se međusobno razlikuju u mnogim ekonomskim, demografskim i geografskim parametrima. Neke od njih su uspješnije iskoristile strukturne i investicijske fondove, dok druge imaju značajan potencijal za daljnji napredak. U tekućem višegodišnjem financijskom okviru, imperativ je da CEE zemlje što je više moguće iskoriste raspoloživa sredstva, odaberu projekte strateški i učinkovito te osiguraju dodatna financijska sredstva za najmanje razvijene regije kako bi se suzbilo iseljavanje stanovništva.

Zaključno, regionalna politika Europske unije ostaje ključnim instrumentom za postizanje održivog razvoja i kohezije među državama članicama. Unatoč raznolikosti regija unutar Unije, prioritet je osigurati koherentnost i učinkovitost u provedbi projekata kako bi se ostvarili ciljevi ove politike te promicala ravnoteža i integracija unutar Europske unije.

Literatura

1. Baletić, Z., Budak, J. (2007). Indeksi ekonomskih sloboda kao mjerila institucionalne konvergencije Hrvatske prema EU, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/19418> [pristupljeno: 27.08.2023.]
2. Bogunović, A. (2001). Ekonomske integracije i regionalna politika, Ekonomski fakultet, Zagreb
3. Drvenkar, N. (2016). *Reshaping regional economics development - time for reindustrialization?*, *Interdisciplinary Management Research XII*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek
4. Drvenkar, N. (2019). Regionalne integracije i regionalna politika, Regionalna politika EU - nastavni materijali, dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/regionalna-ekonomija/wp-content/uploads/sites/182/2018/11/Nastavna-cjelina.pdf> [pristupljeno: 10.08.2023.]
5. Drvenkar, N., Marošević, K., Unukić, I. (2023). Regionalna ekonomska transformacija - Možemo li učiti od zemalja Srednje i Istočne Europe, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/302568> [pristupljeno: 20.08.2023.]
6. EBLIDA (2020). *The European Structural and Investment Funds 2021-2027*, dostupno na: http://www.eblida.org/Documents/The-European-Structural-and-Investment-Funds_%202021-2027.pdf [pristupljeno: 29.08.2023.]
7. *Economy-pedia.com* (2023). Trgovinska bilanca - što je to, definicija i pojam, dostupno na: <https://hr.economy-pedia.com/11041144-balance-of-trade> [pristupljeno: 26.08.2023.]
8. *EFSe (External Funds Servis - European union and other public and private bodies)* (2023). *The European Structural and Investment Funds - ESIF (2021-2027)*, dostupno na: <https://sfe.inl.infn.it/the-european-structural-and-investment-funds-esif-2021-2027/> [pristupljeno: 06.08.2023.]
9. *EUR-Lex* (2023). Regionalna politika, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/regional_policy.html?root_default=SUM_1_CODED_%3D26&locale=hr [pristupljeno: 27.07.2023.]

10. EU - Europska unija (2023). Profili zemalja, dostupno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_hr [pristupljeno: 20.08.2023.]
11. *European Commission* (2023). *Bulgaria*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/BG/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
12. *European Commission* (2023). *Croatia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HR/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
13. *European Commission* (2023). *Estonia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/EE/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
14. *European Commission* (2023). *Hungary*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HU/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
15. *European Commission* (2023). *Latvia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LV/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
16. *European Commission* (2023). *Lithuania*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LT/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
17. *European Commission* (2023). *Poland*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/PL/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
18. *European Commission* (2023). *Romania*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/RO/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
19. *European Commission* (2023). *Slovakia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
20. *European Commission* (2023). *Slovenia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SI/14-20> [pristupljeno: 29.08.2023.]
21. *European Commission* (2023). *Czechia*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/CZ/14-20> [pristupljeno: 25.08.2023.]
22. *European Commission* (2023). *Explore 2014-2020 data by country*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/14-20> [pristupljeno: 25.08.2023.]
23. *European Commission* (2023). *Explore 2021-2027 data by country*, dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/21-27> [pristupljeno: 25.08.2023.]
24. Europski parlament (2023). Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr-> [pristupljeno: 07.08.2023.]

25. Europski parlament (2023). Višegodišnji financijski okvir, dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/29/visegodisnji-financijski-okvir> [pristupljeno: 15.08.2023.]
26. Europski strukturni i investicijski fondovi (2023). EU fondovi, dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> [pristupljeno: 06.08.2023.]
27. Ferry, M., McMaster, I. (2013). *Cohesion Policy and the Evolution of Regional Policy in Central and Eastern Europe*, Europe-Asia Studies, vol. 65:8, str. 1502-1528, Routledge, London
28. Grubišić Šeba, M. (2013). *The role of EU funds in encouraging entrepreneurship*, Učenje za poduzetništvo, 2., dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=192671 [pristupljeno: 16.08.2023.]
29. Insee - Institut national de la statistique et des etudes economiques (2023). *Central and Eastern European countries, Definition*, Dostupno na: <https://www.insee.fr/en/metadonnees/definition/c2055> [pristupljeno: 20.08.2023.]
30. Kesner-Škreb, M. (2009). Regionalna politika Europske unije, Institut za javne financije, Zagreb
31. Kersan-Škabić, I. (2012). Ekonomija Europske unije, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula
32. KPMG (2017). *EU Funds in Central and Eastern Europe*, dostupno na: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/bg/pdf/KPMG-EU-Funds-2014-2016.pdf> [pristupljeno: 31.08.2023.]
33. Marić, Ž. (2010). Analiza bilance plaćanja Bosne i Hercegovine - stanje i trendovi, Izvorni znanstveni rad, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95185> [pristupljeno: 26.08.2023.]
34. Maskell, P., Eskelinen, H., Hannibalsson, Malmberg, A., Maskell, P., Vatne, E. (1998). *Competitiveness, Localised Learning and Regional Development: Specialisation and Prosperity in Small Open Economies*, Routledge, London
35. Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske (2023). 52. Navedite kronologiju proširenja Europske unije?, dostupno na: <https://mpu.gov.hr/istaknute-teme/drzavni-strucni-ispit-22550/primjeri-pitanja-i-odgovora-za-provjeru-znanja/osnove-sustava-europske-unije-23905/52-navedite-kronologiju-prosirenja-europske-unije/24046> [pristupljeno: 20.08.2023.]

36. Mioković Kapetanić, D., Čordaš, Z., Bošnjak, S. (2023). Uloga EU fondova u regionalnom razvoju, Stručni rad, Veleučilište u Virovitici, Virovitica
37. Mirić, O. (2009). Regionalna politika Evropske unije kao motor ekonomskog razvoja, Evropski pokret u Srbiji, Beograd
38. *OECD - The Observatory of Economic Complexity* (2023.) *The best place to explore trade data*, dostupno na: <https://oec.world/en> [pristupljeno: 26.08.2023.]
39. Savić, Z. (2020). Integralni nacionalni institucionalni sustav upravljanja fondovima kohezijske (regionalne) politike Europske unije u funkciji maksimiziranja iskorištavanja alociranih sredstava, Doktorski rad, Sveučilište u Rijeci, Rijeka
40. *The Heritage Foundation* (2023). *2023 Index of Economic Freedom*, dostupno na: https://www.heritage.org/index/pdf/2023/book/2023_IndexOfEconomicFreedom_FIN_AL.pdf [pristupljeno: 26.08.2023.]
41. *The World Bank* (2023). *Doing Business 2004-2020*, dostupno na: <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness> [pristupljeno: 20.08.2023.]
42. *The World Bank* (2023). *GDP per capita (current US\$)*, dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> [pristupljeno: 25.08.2023.]
43. *The World Bank* (2023). *Unemployment total (% of total labor force)*, dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> [pristupljeno: 25.08.2023.]
44. Tolušić, M., Koporčić, N., Tolušić, Z. (2013). Uloga i važnost EU fondova za RH, *Ekonomski vjesnik*, 1., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/159443> [pristupljeno: 16.08.2023.]
45. Tufelčić, M., Tufekčić, Ž. (2013). EU politike i fondovi: 2014.–2020., *Plavi partner*, Zagreb
46. Vojnović, M. (2008). Strukturni fondovi Europske unije i IPA - Instrument pretpristupne pomoći, br. 2., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/199990> [pristupljeno: 16.08.2023.]
47. *World Economics Forum* (2019). *Global Competitiveness Report 2019*, dostupno na: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019/> [pristupljeno: 20.08.2023.]
48. *World Population Review* (2023). *World population by Country 2023*, dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/> [pristupljeno: 20.08.2023.]

Popis grafikona

Grafikon 1. Iskorištenost strukturne pomoći u Bugarskoj.....	32
Grafikon 2. Iskorištenost strukturne pomoći u Češkoj.....	33
Grafikon 3. Iskorištenost strukturne pomoći u Estoniji	35
Grafikon 4. Iskorištenost strukturne pomoći u Hrvatskoj	36
Grafikon 5. Iskorištenost strukturne pomoći u Latviji	38
Grafikon 6. Iskorištenost strukturne pomoći u Litvi	39
Grafikon 7. Iskorištenost strukturne pomoći u Mađarskoj.....	41
Grafikon 8. Iskorištenost strukturne pomoći u Poljskoj.....	42
Grafikon 9. Iskorištenost strukturne pomoći u Rumunjskoj	44
Grafikon 10. Iskorištenost strukturne pomoći u Slovačkoj.....	45
Grafikon 11. Iskorištenost strukturne pomoći u Sloveniji	47

Popis tablica

Tablica 1. Tri cilja regionalne politike	5
Tablica 2. Faze razvoja regionalne politike Europske unije	6
Tablica 3. Aktivnosti i korisnici Europskog fonda za regionalni razvoj.....	12
Tablica 4. Aktivnosti i korisnici Europskog socijalnog fonda	13
Tablica 5. Aktivnosti i korisnici Kohezijskog fonda.....	13
Tablica 6. Aktivnosti i korisnici Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj	14
Tablica 7. Aktivnosti i korisnici Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo	15
Tablica 8. CEE zemlje - demografski i geografski parametri	20
Tablica 9. CEE zemlje - ekonomski parametri	22
Tablica 10. CEE zemlje - izvoz, uvoz i saldo VT bilance	23
Tablica 11. CEE zemlje - globalni indeks konkurentnosti i ostali parametri.....	24
Tablica 12. CEE zemlje - pokretanje poslovanja i ostali parametri	26
Tablica 13. CEE zemlje - indeks ekonomskih sloboda.....	27
Tablica 14. Promjene u kriterijima za formiranje budžeta strukturne pomoći.....	29
Tablica 15. Usporedba budžeta CEE zemalja za dva uzastopna višegodišnja proračunska razdoblja (2014. - 2020., 2021. - 2027.).....	30
Tablica 16. Iskorištenost strukturne pomoći CEE zemalja u tekućem financijskom razdoblju 2021. - 2027.....	48